

ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ ҲУҚУҚ, БИЗНЕС ВА СИЁСАТИ ТОҶИКИСТОН

Бо ҳуқуқи дастнавис

ТДУ: 327 (575.3)

ТКБ: 66,4 (06) (2 тоҷик)

Р - 88

РУСТАМЗОДА ЗАВҚИДДИН РУСТАМ

**САМТҲОИ АСОСИИ ҲАМКОРИҲОИ ҶУМҲУРИИ
ТОҶИКИСТОН БО СОЗМОНҲОИ СИЁСИИ
БАЙНАЛҲАЛҚӢ**

АВТОРЕФЕРАТИ

**барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои
сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 23.00.04 – Проблемаҳои сиёсии
муносибатҳои байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ
ва минтақавӣ**

ХУҶАНД – 2022

Диссертатсия дар кафедраи сиёсатшиносии Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон омода гардидааст.

Роҳбари илмӣ:	Акмалова Мунира Абдунабиевна - доктори илмҳои сиёсӣ, профессор, декани факултети сиёсатшиносӣ ва муносибатҳои байналхалқии Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон
Муқарризи расмӣ:	Каримов Шамсиддин Турсунматович – доктори илмҳои сиёсӣ, директори асосиатсияи миллии созмонҳои ғайридавлатии Тоҷикистон Чаъфаров Сайҳомид Хайруллоев – номзоди илмҳои таърих, дотсент, декани факултети муносибатҳои байналхалқии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон
Муассисан пешбар:	Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон ба номи Шириншох Шохтемур

Ҳимояи диссертатсия «10» марти соли 2023, соати «15⁰⁰» дар ҷаласаи Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA–001 назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, Буни Ҳисорак, бинои таълимии 15) баргузор мегардад.

Бо диссертатсия дар вебсайти www.tnu.tj ва Китобхонаи илмӣ Донишгоҳи миллии Тоҷикистон бо суроғи 734025, Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17 шинос шудан мумкин аст.

Автореферат "____" _____ соли 2023 фиристода шуд.

И.в. котиби илмӣ
Шӯрои диссертатсионӣ,
доктори илмҳои таърих

Акрамӣ З.И.

МУҚАДДИМА

Мубрамни мавзуи таҳқиқот. Дар таърихи инсоният, муддати тӯлонист, ки муносибатҳои байналмилалӣ тавассути ниҳодҳои махсус ба роҳ монда шудааст, ки онҳо ҳамчун мақомоти муносибатҳои хориҷӣ шинохта мешаванд. Ин ниҳодҳо аз номи давлат баромад намуда, қисми таркибии дастгоҳи давлатӣ ба ҳисоб мераванд. Махз дар асоси бароҳмонии фаъолияти хориҷӣ тавассути мақомоти махсус, давлат ҳамчун субъекти мустақили ҳуқуқи байналхалқӣ баромад менамояд. Аз солҳои 50-уми асри XIX дар сахнаи байналмилалӣ акторҳо ва иштирокчиёни нави муносибатҳои байналхалқӣ таҳти унвони созмонҳои байналхалқӣ зуҳур намуда, аз нимаи дууми асри XX ба субъекти муҳими ҳуқуқи байналхалқӣ мубаддал гардиданд.

Дар пайванд бо ин шароит самтҳои нави муносибатҳои хориҷии давлат ва амалисозии сиёсати хориҷӣ пайдо гардиданд, ки ба рушди босуръати дипломатия дар доираи созмонҳои байналхалқӣ, аз он ҷумла қувват гирифтани дипломатияи бисёрҷониба мусоидат намуданд. Албатта, зуҳури самтҳои нав дар муносибатҳои байналхалқӣ, рушди босуръати дипломатия ва ҳамкориро дар доираи созмонҳои байналхалқӣ, фароҳам гаштани имконият барои бурдани сиёсати хориҷӣ дар доираи чунин созмонҳо аз болоравии нақши ин субъектҳо дар сатҳи байналмилалӣ дарак доданд. Аз ин рӯ, дар сатҳи ҷаҳонӣ ва минтақаҳои алоҳидаи олам дар соҳаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, ҳарбӣ, молиявӣ ва ғ. созмонҳои байналхалқӣ таъсис гардиданд, ки ҳамчун маркази ҳамоҳангсозии фаъолият ва муносибатҳои кишварҳо дар риштаҳои мухталиф баромад менамуданд. Тадричан нуфузи созмонҳои байналхалқӣ дар муносибатҳои байналмилалӣ афзуд ва онҳо ба субектҳои муҳим ва таъсиргузори сатҳи ҷаҳонӣ ва минтақавӣ табдил ёфтанд. Дар шароити имрӯза низ мо таъсири назарраси созмонҳои байналхалқиро дар самтгирӣ ва рушди муносибатҳои байналмилалӣ мушоҳида менамоем. Хусусан, созмонҳои байналхалқӣ дар шаклгирии сиёсати хориҷии кишварҳо ва фароҳам намудани фазои ҳамкорӣ миёни давлатҳои мухталиф нақши муассир доранд. Боло рафтани шумораи созмонҳои байналхалқӣ ва навъҳои мухталифи он дар шароити имрӯза аз таъсиргузори онҳо ба муносибатҳои байналмилалӣ муосир дарак медиҳад. Мувофиқи додаҳои Солномаи созмонҳои байналхалқӣ (Yearbook of International Organizations) шумораи созмонҳои байналхалқӣ сол аз сол тамоюл ба болоравӣ дорад, ки бозгӯи муҳимияти нақши онҳо дар муносибатҳои байналмилалӣ аст.

Зикр намудан зарур аст, ки дар муносибатҳои байналмилалӣ муосир созмонҳои байналхалқӣ ба сифати механизми фаъолияти яқоя ва мувофиқгардидаи давлатҳо дар соҳаҳои мухталифи ҳамкорӣ баромад менамоянд. Дар шароити имрӯза вазифаҳои

хориҷии давлат, аз он ҷумла дар асоси иштирок ва фаъолияти он дар доираи иттиҳодияҳои мухталифи байналхалқӣ амалӣ карда мешавад, ки ба рушду тақвияти нуру давлат ва низоми ҳуқуқии он мусоидат намуда, истиқлолияти онро зери суол намегузорад. Ҳамин тариқ, созмонҳои байналхалқӣ шакли устувори ҳамкориҳои байнидавлатӣ ва ташкиливу ҳуқуқӣ ба ҳисоб рафта, ҳамчун субъекти мустақили ҳуқуқӣ байналхалқӣ баромад менамоянд.

Аз ин рӯ, вобаста ба муҳимияти нақши созмонҳои байналхалқӣ дар олами муосир метавон чунин зикр намуд, ки омӯзиш ва баррасии ҳамкориҳои мухталифи давлатҳо дар доираи онҳо муҳим аст. Ҳамчунин саҳмгузори созмонҳои байналхалқӣ дар рушду инкишофи иҷтимоиву сиёсии давлатҳои аъзо, дар шароити имрӯза ба яке аз мавзӯҳои муҳими илмиву амалӣ мубаддал гардидааст.

Ҷумҳурии Тоҷикистон низ пас аз бадастории истиқлолияти давлатӣ ва ҳамчун субъекти мустақили муносибатҳои байналхалқӣ эътироф гардидан, яке аз самтҳои сиёсати хориҷии худро ба роҳ мондани ҳамкорӣ ва иштирок дар доираи фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ қарор дод. Аз солҳои аввали соҳибистиқлолӣ то ба имрӯз кишвари мо бо бароҳмонии ҳамкориҳои бисёрҷониба дар доираи созмонҳои байналхалқӣ, ҳамчунин бо дастгирӣ ва кӯмаки созмонҳои мухталифи байналхалқӣ ва минтақавӣ масъалаҳои гуногуни сиёсати дохилӣ ва хориҷии хешро ҳаллу фасл намудааст. Аз ин хотир, муайян намудани хусусиятҳои ҳамкориҳои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ, хусусан ошкор намудани нақши созмонҳои байналхалқӣ дар рушди сиёсиву иҷтимоии кишвари мо яке аз мавзӯҳои муҳими соҳаи сиёсати хориҷӣ ва муносибатҳои байналхалқӣ гардидааст. Хусусан бо баҳогузориҳои ҳамкориҳои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ дар самти рушди сиёсиву иҷтимоӣ мо метавонем ҷиҳатҳои мухталифи рушди сиёсати дохилӣ ва хориҷии кишварамонро дарк намоем ва дар навбати худ нақши созмонҳои байналхалқиро дар рушди давлатҳои алоҳида беҳтар дарк намуда бошем. Таҳқиқ ва ошкор намудани паҳлуҳои мухталифи масъала ҳамчунин метавонад барои рафъи тасаввуротҳои манфӣ ва ҳамчунин идеалистӣ перомуни фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ муҳим бошад.

Албатта, зикр намуданамон бамаврид аст, ки мавзӯи ҳамкориҳои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ хеле васеъ ва фароғир аст. Агарчанде паҳлуҳои мухталифи ҳамкориҳои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ мавриди пажӯҳиши илмӣ қарор гирифтаанд, аммо то ба имрӯз перомуни ҳамкориҳои сиёсиву иҷтимоии кишвари мо бо созмонҳои байналхалқӣ таҳқиқоти алоҳидае бахшида нашудааст, ки ҷиҳатҳои мухталифи ин масъаларо ҳамачониба мавриди таҳлил ва баҳогузорӣ қарор дода бошад. Таҳқиқот асосан ба

ҳамкорию Тоҷикистон бо ягон созмони мушаххаси байналхалқӣ гузаронида шудааст, ки асосан ҷанбаҳои ҳуқуқӣ дошта, самтҳои фаъолият ва вазифаҳои асосии онҳо дар доираи ҳуҷҷатҳои оинномавӣ мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд.

Ҳамкориҳо ва иштироки Тоҷикистон дар доираи фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ва минтақавӣ бо назардошти манфиатҳои давлатӣ ва манфиатҳои миллӣ ба таври зарурӣ таҳқиқ нашудааст, ки боиси интиҳоб ва баррасии мавзуи мазкур гардидааст.

Дарачаи коркарди илмӣ мавзуи мавриди омӯзиш. Ташаккул ва инкишофи созмонҳои байналхалқӣ, зарурати зуҳур ва самтҳои фаъолияти онҳо дар арсаи байналхалқиву минтақавӣ, қорбарии созмонҳои байналхалқӣ дар мавриди ҳалли масъалаҳои мухталифи сатҳи байналхалқӣ аз ҷониби муҳаққиқон мавриди омӯзиши амиқ ва ҳамаҷониба қарор дода шудааст. Муҳаққиқон ба ҷиҳатҳои мухталифи зуҳур ва фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ва рушди ҳамкорию давлатҳо дар доираи онҳо тавачҷуҳ намудаанд. Таҳқиқоти анҷомшударо мо метавонем ба гурӯҳҳои алоҳида ҷудо намоем.

Гурӯҳи якум, масъалаҳои назариявӣ ташаккул ва инкишофи созмонҳои байналхалқӣ ба таври васеъ ва фарогир дар таҳқиқоти муҳаққиқони ғарбӣ мавриди баррасӣ ва таҳлил қарор дода шудааст. Аксарияти муҳаққиқони гурӯҳи аввал марказҳои пешбари ҷаҳониरो намояндагӣ менамоянд. Таҳқиқоти муҳаққиқони ғарбӣ бо сатҳи баланди таҳлили ҷанбаҳои назариявӣ ва амалии фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ фарқ мекунад. Дар ин самт мо метавонем таҳқиқоти доманадори ҷунин муҳаққиқони ғарбӣ ба монанди Я. Хард, Ҷ. Коган, Д. Армстронг, Л. Лойд, Ҷ. Редмонд, К. Арчер, В. Риттбергер, Б. Зангл ва Ҷ. Кеглийро зикр намоем.¹

Ҷанбаҳои назариявӣ зуҳур ва инкишофи созмонҳои байналхалқӣ, нақш ва мақоми онҳо дар низоми муносибатҳои байналхалқӣ дар таҳқиқоти намояндагони назарияҳои реализм, либерализм, амнияти дастаҷамъӣ ва ниҳодҳои сиёсии байналхалқӣ мавриди омӯзиш қарор дода шудааст. Дар ин самт метавон таҳқиқоти ҷунин муҳаққиқон ба

---

¹ Ниг.: Ian Hurd. International Organizations: Politics, Law, Practice. [Text] / Hurd, I. – Cambridge University Press, 2017. – 375p; David Armstrong, Lorna Lloyd, John Redmond. International Organisations in World Politics. [Text] / Armstrong, D. – Macmillan Education UK, 2004. – 280p; James D. Armstrong, Lorna Lloyd, John Redmond. From Versailles To Maastricht: International Organization in the Twentieth Century. [Text] / Armstrong, D. – Palgrave Macmillan, 1996. – 321p; Clive Archer. International Organizations. [Text] / Archer, C. Routledge, 2014. – 200p; Volker Rittberger, Bernhard Zangl. Internationale Organisationen: Politik und Geschichte. [Text] / Rittberger, V. – Springer-Verlag, 2013. – 346p; Kegley Ch. World Politics: Trend and Transformations. [Text] / Ch. Kegley. – Belmont: Thomson Higher Educations, 2007, 138p;

монанди Л.Франсиз, Ф. Дефарж, Е.Г.Карр, Р.О. Кохэн, Л.Л. Мартин, Ч. Най, Ч. Гласер ва К. Рингро махсусан зикр намуд.¹

Таҳқиқоти муҳаққиқ Я. Хард “Созмонҳои байналхалқӣ: сиёсат, ҳуқуқ, амалия”² хеле ҷолиби диққат мебошад. Дар таҳқиқоти худ ӯ асосҳои методологӣ ва дидгоҳҳои омӯзиши созмонҳои байналхалқиро мавриди баррасӣ қарор додааст. Дар асоси ҳодисаву падидаҳои солҳои охир фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ, табиати ҳуқуқиву байналхалқии онҳо, муҳолифатҳои сиёсӣ, ки аз онҳо бармеоянд, мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дода шудаанд.

Дар таҳқиқоти гурӯҳи муҳаққиқони британи Д. Армстронг, Л. Лойд, Ч. Редмонд “Созмонҳои байналхалқӣ дар сиёсати ҷаҳонӣ”³ масъалаҳои назариявии зуҳур ва инкишофи созмонҳои байналхалқӣ мавриди таҳлил қарор дода шудааст.

Гурӯҳи дуум, муҳаққиқони советӣ ва рус мебошанд, ки ҷанбаҳои назариявии фаъолияти созмонҳои байналхалқиро мавриди таҳлил ва баррасӣ қарор додаанд. Дар замони шӯравӣ масъалаҳои алоқаманд бо фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ дар таҳқиқоти муҳаққиқон О.В. Афанасева, Г.И.Морозов, Е.А.Шибалева, Г.М. Веляминов, В.И.Маргиев, Э.С. Кривчикова мавриди омӯзиш қарор дода шуда буд.⁴ Аксари муҳаққиқони рус ба таҳқиқоти В.И. Маргиева тавачҷух

¹ Ниг.: Lieber Frances. On Civil Liberty and Self-Government (1853) [Text] / Frances, L. – Indianapolis, 2009; Дефарж Ф. Основные понятия международной политики. [Текст] / Ф. Дефарж. – М., 1995; Carr E.H. The Nemesis of Utopianism [Text] / E. Carr // Security Studies (A Reader) / Ed. by Ch.W. Hughes, Lai Yew Meng. L.; N. Y.: Routledge, 2011; Keohane R.O. International Theory and the Realist Challenge After the Cold War [Text] / R, Keohane // Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate / Baldwin D. (ed.). N. Y.: Columbia University Press, 1993; Keohane R. O. International Institutions: Two Approaches [Text] R, Keohane // International Studies Quarterly. 1988. № 32. – P.381; Martin L.L. Coercive Cooperations: Explaining Multilateral Economic Sanctions. [Text] / L, Martin. – Princeton University Press, 1992; Най Дж. С. Взаимозависимость и изменяющаяся международная политика [Текст] / Дж. Най // Мировая экономика и международные отношения. 1989. № 12; Glaser Ch. Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help [Text] / Ch, Glaser // International Security. Vol.19.-№3.1994–1995; Wright Q. A Study of War [Text] / O, Wright. – Chicago: University of Chicago Press, 1942. Vol. 2. P. 781.

² Ниг.: Ian Hurd. International Organizations: Politics, Law, Practice.[Text] / Hurd, I. – Cambridge University Press, 2017. – 375p;

³ Ниг.: David Armstrong, Lorna Lloyd, John Redmond. International Organisations in World Politics. [Text] / Armstrong, D. – Macmillan Education UK, 2004. – 280p.

⁴ Ниг.: Афанасьева О.В. Краткий очерк истории Лиги наций. [Текст] / О. Афанасьева. – М., 1945.; Актуальные проблемы деятельности международных организаций: теория и практика / Отв. ред. Г. И. Морозов. [Текст] / Морозов И. – М.: Международные отношения, 1982; Шибалева Е. А. Специализированные учреждения ООН. [Текст] / Е. Шибалева. – М.: Международные отношения, 1966; Маргиев В. И. Международные организации: Теоретические аспекты. [Текст] / В. Маргиев. – Майкоп, 2001; Морозов Г. И. Международные организации: некоторые вопросы теории. [Текст] / Г. Морозов. – М., 1974.

зохир менамоянд, ки дар онҳо банизомдарории асосҳои назариявии созмонҳои байналхалқӣ ба роҳ монда шудааст. Лозим ба ёдоварист, ки муҳаққиқи пешбари шӯравӣ ва сипас рус, ки асосҳои омӯзиши созмонҳои байналхалқиро гузоштааст Г.И. Морозов ба ҳисоб меравад. Дар қисматҳои алоҳидаи таҳқиқоти муҳаққиқони рус Г. А. Дробот, П. А. Сиганков, М. М. Лебедева, А. В. Кортунов ва дигарон як қатор ҷанбаҳои назариявии сохтор ва фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ошкор гардида, тавачҷуҳи асосӣ ба ҷиҳатҳои масъалавии мавзӯи равона карда шудааст.¹

Дар шароити имрӯза бархе паҳлуҳои назариявии фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ дар пайванд бо масъалаҳои муҳталифи арсаи байналхалқӣ аз ҷониби муҳаққиқони рус чун Д.З.Мутагиров, В.Г. Барановский, П.А. Сиганков, Г.А. Дробот мариди омӯзиш қарор дода шудааст.²

Гуруҳи сеюм муҳаққиқони ватанӣ мебошанд, ки ҷанбаҳои амалии фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ва паҳлуҳои муҳталифи ҳамкориҳои Тоҷикистонро бо созмонҳои байналхалқӣ мавриди омӯзиш ва таҳлил қарор додаанд. Ба ин гуруҳ метавон чунин муҳаққиқон, ба монанди Р.Алимов, Ш.Д. Бобоев, Ҳ.Зарифӣ, А. Мамадазимов, Т.Н. Назаров, Э. Раҳматуллоев, А.З. Сабуров, З.Ш. Сайидзода, А. Сатторзода, Ф. Умаров, И.К. Усмонов, Х.Холиқназар, А.Л. Шарипов ва дигаронро дохил намуд.³

¹ Ниг.: Дробот Г. А. Мировая политика. [Текст] / Г. Дробот. – М.: Юрайт, 2017.; Международные отношения: теории, конфликты, движения, организации / П. А. Цыганков, Г. А. Дробот, М. М. Лебедева. [Текст] / Цыганков А. – М.: Инфра – М, 2016.; Международные отношения и мировая политика: учебно-методический комплекс / Под редакцией П. А. Цыганкова. [Текст] / А. Цыганкова – М.: Политическая энциклопедия, 2014. – 639 с.; Кортунов А. В. Возможности ООН в поддержании мира на территории бывшего СССР. [Текст] / А. Кортунов // Хрестоматия «Внешняя политика и безопасность современной России. 1991 – 2002». – М.: МГИМО, 2002.

² Ниг.: Мутагиров Д. З. История и теория международных отношений. Международные политические институты. [Текст] / Д. Мутагиров. – М.: Издательство Юрайт, 2018; Формирование позитивного имиджа России через взаимодействие с многосторонними международно-политическими институтами / Отв. ред. В.Г. Барановский. [Текст] – М.: ИМЭМО РАН, 2008; Цыганков П.А. Теория международных отношений. [Текст] / П. Цыганков. – М.: Гардарики, 2003; Дробот Г.А. Роль международных организаций в мировой политике: основные теоретические подходы [Текст] / Г, Дробот // Вестник МГУ. Серия 18. Социология и политология. - 1999. - №1;

³ Ниг.: Алимов Р. Таджикистан и Китай: курсом стратегического партнёрства. Международно-политические, экономические и гуманитарные измерения сотрудничества. [Текст] / Р. Алимов. – М.: «Весь Мир», 2014. – 382 с; Бобоев Ш.Д. Шанхайская организация сотрудничества в геополитической структуре Среднего Востока. [Текст] / Ш. Бобоев. – Душанбе: ООО «Контраст», 2011. – 268 с; Зарифи Х. Многовекторная дипломатия Таджикистана. [Текст] / Х. Зарифи. – Душанбе: ООО

Гуруҳи чорум таҳқиқоти диссертационӣ ба ҳисоб мераванд, ки дар доираи онҳо масъалаҳои мухталифи фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ва минтақавӣ мавриди омӯзиш қарор дода шудаанд. Дар ин самт метавон таҳқиқоти диссертационии муҳаққиқони ватанӣ У.А. Мансуров, Ф.Ф. Идиев, З.Х. Сайфуллоева, К.Д.Собирова, К.С. Шарипова, З.Шарифзода, С.Д.Ризозода ва дигаронро махсус зикр намуд.¹

«Офсет», 2010. – 352 с; Зарифи Х., Сатторов А. Таджикистан – Китай: становление государственной границы. История и современность. [Текст] / Х. Зарифи, А. Сатторов. – Душанбе: Ирфон, 2014. – 704 с; Мамадазимов А. Новый Таджикистан. Вопросы становления суверенитета. [Текст] / А. Мамадазимов. – Душанбе: Шарки овод, 1996. – 172 с.; Мамадазимов А. Развитие таджикско-китайских отношений в современных условиях [Текст] / А. Мамадазимов // Центральная Азия: Внешний взгляд. Международная политика с центрально-азиатской точки зрения. - Бишкек: ИД «Принтхаус», 2009. - С. 390-400; Назаров Т.Н. Таджикистан: экономическое сотрудничество и безопасность. [Текст] / Т. Назаров. – Минск: РУП «Белполиграф», 2003. – 264с; Рахматуллаев Э. Миротворчество ООН в Таджикистане и перспективы превентивной дипломатии в Центральной Азии. [Текст] / Э. Рахматуллаев. – М.: ЗАО «АСТИ – Издат», 2001. – 230с.; Сабуров А.З., Сайидзода З.Ш. Информационное измерение внешнеполитического процесса в Таджикистане (1993-1995 гг.). [Текст] / А. Сабуров. З. Сайидзода – Душанбе: НИАТ «Ховар», 2007. - 68 с; Саидов З.Ш. Внешняя политика Республики Таджикистан на современном этапе. [Текст] / З. Саидов. – Душанбе: Авасто, 2006. – 560 с.; Саидов З.Ш. Основные внешнеполитические интересы Таджикистана на рубеже веков. - 4-е, доп. изд. [Текст] / З. Саидов. – Душанбе: ООО «Контраст», 2011. - 624с.; Сайидзода З.Ш., Сабуров А.З., Саидов Ф.З. Республика Таджикистан: информационное и внешнеполитическое измерения. [Текст] / З. Сайидзода. – Душанбе: Иттилоот ва муошират, 2009. – 154с.; Сатторзода А. Актуальные проблемы внешней политики Таджикистана (Многовекторность в действии). [Текст] / А. Сатторзода. – Душанбе: Фонд им.Ф.Эберта, 2014. – 520с.; Умаров Ф. Республика Таджикистан и мусульманский мир: особенности сотрудничества. [Текст] / Ф. Умаров. – Душанбе: Ирфон, 2011. – 184с; Усмонов И.К. Миростроительство в Таджикистане. [Текст] / И. Усмонов. – Душанбе: Деваштич, 2006. – 160с; Холикназар Х. Деятельность Республики Таджикистан в процессе становления и развития ШОС. [Текст] / Х.Холикназар. – Душанбе: Ирфон, 2014. - 384 с.; Шарипов А.Л. Таджикско-российские отношения: состояние и перспективы [Текст] / А. Шарипов // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. - 2002. - №3. - С. 51-54. 92.

¹ Ниг.: Мансуров У.А. Международно-правовые основы сотрудничества Республики Таджикистан с международными межправительственными организациями. [Текст] / У.Мансуров. – Душанбе, 2008; Идиев Ф.Ф. Международно-правовые основы участия международных организаций в урегулировании конфликта в Таджикистане. [Текст] / Ф. Идиев. – Душанбе, 2011; Сайфуллоева З.Х. Роль международных организаций и стран содружества в укреплении мира в Таджикистане: их опыта Таджикистана. [Текст] / З. Сайфуллоева. – Душанбе, 2007; Собирова К.Д. Вклад международных организаций в решение политических, социально-экономических и культурных проблем Горно-Бадахшанской Автономной Области Республики Таджикистан в годы независимости (1991-2011). [Текст] / К. Собирова. – Душанбе, 2015; Шарипова К.С. Национальная безопасность Республики Таджикистан в контексте региональных и международных вызовов. [Текст] / К. Шарипова. – Душанбе, 2017; Шарифзода З. Международное сотрудничество Республики Таджикистан в борьбе с терроризмом. [Текст] / З. Шарифзода. – Душанбе, 2017; Ризозода С.Д. Место и роль международных

Робитаи диссертатсия бо барномаҳо (лоихаҳо) ва мавзӯҳо.

Таҳқиқоти диссертатсионии мазкур дар чаҳорҷӯбаи мавзуи қори илмию таҳқиқотии кафедраи сиёсатшиносии Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес ва сиёсати Тоҷикистон «Таъсири равандҳои сиёсии ҷаҳон ба рушди иҷтимоиву иқтисодӣ ва сиёсии Тоҷикистони соҳибистиклол: муаммо, стратегия ва таракқиёт», ки солҳои 2015-2020 иҷро гардидааст, ба анҷом расонида шудааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Объекти таҳқиқотро ҳамкориҳои сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ дар давраи соҳибистиклолӣ ташкил медиҳад.

Мавзӯи таҳқиқот фарогири масъалаҳои мухталифи ҳамкориҳои сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ ва ҳусуиятҳои асосии онҳо мебошад.

Мақсади таҳқиқот омӯзиш, таҳлил ва натиҷагирии ташаккул ва инкишофи ҳамкориҳои сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ ба ҳисоб меравад.

Барои амалӣ намудани мақсади таҳқиқот **вазифаҳои зерин** ҳал карда шудаанд:

- омӯзиш, таҳлил ва баҳогузориҳои мақом ва нақши Ҷумҳурии Тоҷикистон дар низомии сиёсии олам;

- баррасӣ ва таҳлили ташаккул ва инкишофи низомии ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ;

- омӯзиш ва таҳлили фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ва масъалаи истиклолияти давлатӣ дар шароити муносири муносибатҳои байналхалқӣ;

- омӯзиш ва таҳлили ҷойгоҳи созмонҳои сиёсии байналхалқӣ дар рушди сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- ошкор ва таҳлил намудани воқеияти ҳамкориҳо ва пайвастиҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ;

- таҳлили вазъити имрӯза ва дурнамои рушди ҳамкориҳои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ ва минтақавӣ.

Навгонии илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ. Навгонии илмӣ дар таҳқиқот аз мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот бармеоянд, ки ҷиҳатҳои зеринро дарбар мегиранд:

- мақом ва нақши Ҷумҳурии Тоҷикистон дар низомии сиёсии олам мавриди омӯзиш қарор дода шуда, дар ин самт монеаҳо ва масъалаҳои ҷойдошта ошкор карда шудаанд. Муаллиф дар асоси муайян намудани мақом ва нақши Тоҷикистон дар низомии сиёсии

олам омилҳои асосии таъсиррасонро гурӯҳбандӣ намуда, мавриди таҳлил қарор додааст;

- ҷанбаҳои назариявии ташаккул ва инкишофи низоми ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ мавриди баррасӣ қарор дода шуда, баҳогузорӣ гардидааст;

- ҳамкориҳои давлат бо созмонҳои байналхалқӣ ва дар ин замина вазъияту дурнамои истиқлолияти давлатӣ дар марҳилаи ҷаҳонишавӣ таҳлил карда шуда, ин ҳолат мавриди баҳогузорию объективӣ қарор гирифтааст;

- ба таври объективӣ ҷойгоҳи созмонҳои сиёсии байналхалқӣ дар рушди сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо истифода аз омилҳои таъсиррасон таҳлил карда шудааст;

- бо таҳлили воқеият ва пайвастагиҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мисоли созмони алоҳидаи сиёсии байналхалқӣ, ба таври умумӣ, ба нақш ва мақоми созмонҳои сиёсии байналхалқӣ баҳои объективӣ дода шуда, камбудии мавҷуда дар ин самт ошкор ва баррасӣ карда шудаанд;

- бо омӯзиш ва таҳлили вазъи имрӯзаи сиёсати хориҷии Тоҷикистон дар самти ҳамкориҳо бо созмонҳои байналхалқӣ таъя намуда, инчунин вазъияти иҷтимоиву сиёсии Тоҷикистонро ба инобат гирифта, дурнамои ҳамкориҳои кишвар бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ ошкор карда шудаанд.

Ҳолатҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

- воқеияти муносибатҳои байналмилалӣ баёнгари он аст, ки давлатҳо аз нуқтаи назари ҳудудӣ, аҳоли, манбаҳои табиӣ, потенциали иқтисодӣ, суботи иҷтимоию сиёсӣ, идораи сиёсӣ, рушди технологӣ ва таҷрибаи давлатдорӣ бо ҳам якранг ва баробар нестанд. Ба мақом ва нақши Тоҷикистон дар низоми сиёсии олам омилҳои мухталифе чун вазъияти сиёсии кишвар дар замони соҳибистиклолӣ, омилҳои ҷуғрофӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва ғайра таъсиргузор буданд. Ташаккули мавқеъ ва нақши Тоҷикистон дар низоми сиёсии олам батадрич ва бо ҳалли мушкилоту масъалаҳои мухталифи дохиливу хориҷӣ сурат гирифтааст;

- созмонҳои байналхалқӣ дар тақвияти ҳамкориҳои миёни давлатҳо ва ҳалли масъалаҳои мухталифи сатҳи ҷаҳонӣ ва минтақавӣ нақши барҷастаро мебозанд. Дар шароити имрӯза нақши онҳо дар ҳалли мушкилоти иҷтимоию сиёсӣ назаррас аст. Муҳимияти нақши сиёсӣ ва иҷтимоии созмонҳои байналхалқӣ дар муносибатҳои байналмилалӣ муосир инкорнопазир мебошад. Ҷиҳати муҳими фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ дар он аст, ки онҳо ҳамчун майдони баррасӣ, баҳамӣ ва ҳалли мушкилоти мухталифи сатҳи ҷаҳонӣ ва минтақавӣ баромад карда метавонанд. Муносибат ва

ҳамкорию давлат бо созмонҳои байналхалқӣ аз ҳолати рушди давлат, доираи мушкилоти баррасишаванда аз ҷониби созмонҳои байналхалқӣ ва дигар омилҳои замони ва мақонӣ вобаста аст. Омилҳои заминавии ҳамкорию давлат бо созмонҳои байналхалқӣ метавонад мухталиф бошад;

- истиқлолияти давлатии як кишвар дар арсаи байналхалқӣ бо уҳдадорӣ риоя ва эҳтироми истиқлолияти давлатҳои дигар пайванди ногузастанӣ дорад. Ин ҷиҳатҳо бешубҳа ҷанбаи берунаи истиқлолиятро тасниф менамоянд. Лекин чунин равандҳо, ба монанди ҷаҳонишавӣ ва ҳамгирии ҷаҳониву минтақавӣ ба таври ногузир нисбати истиқлолияти давлатӣ дар арсаи байналхалқӣ тағйирот ворид намуданд. На танҳо истиқлолияти комил дар муносибатҳои байналхалқӣ, балки ҳамчунин мақоми олии доштани ҳокимияти сиёсӣ дар ҳудуди худ, ки хоси давлатҳои миллӣ мебошад, бештар бо ҳуқуқҳо ва меъёрҳои байналхалқӣ маҳдуд намуда мешавад;

- яке аз омилҳои асосии инкишофи ҷаҳони муосир густариши ҳамкориҳои байналхалқӣ ва равандҳои ҳамгироӣ мебошад. Таҳлили таҷрибаи таърихӣ шаҳодат медиҳад, ки ҳиссиёти табиӣи башарӣ ҷомеаи ҷаҳониро ба оромиву ризоият ва ҳамкориҳои мутақобилаи судманд водор месозад. Дар ин самт, дар таъмин намудани фазои ҳамкориву ҳамгирии кишварҳо нақш ва мавқеи созмонҳои байналхалқӣи глобалӣ ва минтақавӣ бузург аст. Маҳз дар доираи созмонҳои байналхалқӣ барои Тоҷикистон имконияти мусоиде фароҳам омадааст, ки дар ҳалли мушкилоти мухталифи ҷаҳониву минтақавӣ саҳми худро гузошта бошад. Аз ин рӯ, фаъолияти Тоҷикистон дар доираи созмонҳои мухталифи байналхалқӣ яке аз бахшҳои муҳими сиёсати хориҷии кишвар ба ҳисоб меравад. Ҳамкориҳои байналхалқӣ дар шароити ҷаҳонишавии равандҳои хоҷагидориву иқтисодӣ, муқовимати якҷояи кишварҳо бар алайҳи хатару таҳдидҳои амнияти минтақавӣ ва глобалӣ, ба монанди терроризму ифротгароӣ ва гардиши маводи мухаддир имкониятҳои сиёсати хориҷиро дар самти ба даст овардани манфиатҳои миллӣ ва таъмини амнияти кишвар васеъ мегардонад.

- дар таҳияи стратегияи сиёсати хориҷӣ ва фаъолияти Тоҷикистон дар доираи созмонҳои байналхалқӣ ва минтақавӣ на танҳо омилҳои дохилии сиёсӣ, балки ҳамчунин вазъияти байналхалқӣ ва минтақавӣ таъсири назаррас гузоштааст. Ба хотири дарки инкишоф ва тағйирёбии нақш, мақом ва аҳамияти созмонҳои байналхалқӣ дар сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон, зарур аст, ки давраҳои ташаккул ва тақвияти ҳамкориҳои кишвар бо созмонҳои байналхалқӣ баррасӣ карда шаванд. Дар муносибатҳои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ тарҳи ҳамкориҳои самаранок мушоҳида карда мешавад. Мувофиқи хусусиятҳои ҳамкорӣ, асосан се давари

инкишофи ҳамкориҳои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ ҷудо карда мешавад. Тоҷикистон дар сиёсати хориҷии ҳеш вобаста ба манфиатҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, геополитикӣ ва омилҳои тамаддунӣ бо созмонҳои мухталифи байналхалқӣ ҳамкориҳои ҳамчунӣ ба роҳ мондааст. Кишвари мо аз ҳамкорӣ бо созмонҳои мухталифи байналхалқӣ суди назаррасе ба даст овардааст.

- иштироки Тоҷикистон дар фаъолияти созмонҳои байналхалқии мухталиф ба манфиатҳои сиёсӣ ва иқтисодии кишвар мувофиқ аст ва аз ин рӯ, зарурати дар оянда дастгирӣ ва васеъгардонии ҳамкориҳои дар доираи ин созмонҳо тақозо мегардад. Дар доираи иштироки кишвар дар фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ амали намудани як қатор вазифаҳои муҳим, ба монанди ташаккули сифати нави идораи иқтисодӣ, ба роҳ мондани муносибатҳои самти иҷтимоӣ, демократикунонии равандҳои сиёсӣ, бунёди шароити зарурӣ барои васеъ гардонидани ҳамкориҳои байналхалқӣ тариқи зиёд намудани гардиши воридотӣ содиротӣ молу маҳсулот, васеънамоии ҳамкориҳои илмӣ ва саноатӣ ва саноатӣ технологӣ, беҳтар намудани сиёсати молиявӣ қарзӣ ва андозбандӣ бучавӣ пеш гирифта шудаанд.

Аҳамияти назариявӣ методологӣ ва илмӣ амалии таҳқиқот.

Дар раванди омӯзиши масъала муаллиф ба як қатор таҳқиқоти назариявӣ муҳаққиқони соҳаи муносибатҳои байналхалқӣ, аз қабиле В.Н.Федеров, И. Мюллер, Ф.М. Заемский, Т. Вейс, А.И.Никитин ва Л.Е. Гришаева таъя намудааст.

Объект, мавзӯ ва мақсади таҳқиқот ба интихоб ва истифодаи методҳои таҳлили сиёсӣ, методҳои системавӣ ва таърихӣ мусоидат намуданд. Таҳлили сиёсӣ нисбат ба сиёсати хориҷӣ, фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ва минтақавӣ мавриди истифода қарор дода шудааст. Муносибати институционалӣ дар омӯзиш ва баррасии созмонҳои байналхалқӣ ҳамчун ниҳодҳои алоҳида дар низомии муносибатҳои байналхалқӣ, нақш ва мақоми онҳо дар тартиботи нави ҷаҳонӣ истифода гардидааст. Муносибати системавӣ барои ошкор намудани наъҳои мухталифи созмонҳои байналхалқӣ ҳамчун унсурҳои муҳими муносибатҳои байналхалқӣ мавриди истифода қарор дода шудааст. Дар доираи методи системавӣ таҳлили воқеияти байналхалқӣ, табиати фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ, шаклгирии сиёсати хориҷӣ дар ҳамкорӣ бо иштирокчиёни дигари муносибатҳои байналхалқӣ амалӣ карда шудааст. Муносибати таърихӣ дар таҳлили ташаккул ва инкишофи сиёсати хориҷии Тоҷикистон, зуҳури созмонҳои байналхалқӣ ҳамчун субъектҳои сиёсати ҷаҳонӣ мавриди истифода қарор гирифтааст.

Дар диссертатсия натиҷаи коркардҳои назариявӣ муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ, аз он ҷумла таҳқиқоти навтарин пешниҳод ва

чамъбаст карда шудаанд, ки дар асоси онҳо, муаллиф чамъбасти назарияҳо, хулосаҳои нав, тавсияҳои амалиро пешниҳод намудааст. Чамъбасти назарияҳо ва тавсияҳои муаллифро метавон бо мақсадҳои таълимӣ ва фаъолияти мақомоту идораҳои давлатӣ, ки сиёсати хоричиро амалӣ менамоянд, мавриди истифода қарор дод. Таҳқиқоти диссертатсионии мазкур инчунин барои дарки ҳамаҷонибаи роҳҳо ва доираҳои ҳамкориҳо бо созмонҳои байналхалқӣ дар шароити нави ҷаҳонӣ, бо назардошти мафиатҳои миллий ва давлатӣ мусоидат менамояд.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Таҳия, коркард ва таҳлили ҳамаҷонибаи мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ маҳсули фаъолияти чандинсолаи муаллиф мебошад. Муаллиф дар ҳамаи марҳилаҳои таҳқиқот иштироки бевосита намуда, натиҷаҳои таҳқиқоти мазкурро мустақилона чамъбаст кардааст.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсия дар мавзуи “Самтҳои асосии ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ бо шиносномаи ихтисосҳои Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи ихтисоси илмӣ 23.00.04 – Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ мутобиқат менамояд.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Вобаста ба мавзуи диссертатсия муаллиф 4 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расонидааст. Нуктаҳои асосии таҳқиқот дар конференсияҳо ва семинарҳои гуногуни илмӣ амалии донишгоҳӣ, ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ, аз ҷумла конференсияи илмӣ – амалӣ таҳти унвони «Илм ва инноватсия дар низоми татбиқи ҳадафҳои Стратегияи миллий» (21-24 апрели соли 2021, Хучанд), конференсияи илмӣ – амалӣ таҳти унвони “Нақши СҶШ дар иқтисодиёти байналмилалӣ: 20 соли ҳамкориҳои судманд ва дурнамо” (Хучанд), конференсияи илмӣ – амалӣ таҳти унвони «Масъалаҳои мубрами муносибатҳои байналхалқӣ ва дипломатия» (ш. Душанбе), конференсияи илмӣ – амалӣ таҳти унвони «Иқтисодиёти рақамӣ: ҳолат ва дурнамо» (27 октябри соли 2021, Хучанд) дар шакли маърузаҳо пешниҳод гардидаанд.

Ҳаҷм ва сохтори диссертатсия аз муқаддима, тавсифи умумии таҳқиқот, ду боб, шаш зербоб, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат аст.

ҚИСМИ АСОСИИ ТАҲҚИҚОТ

Дар муқаддимаи рисолаи диссертатсионӣ мубрамияти омӯзиши мавзӯ асоснок карда шуда, дараҷаи омӯзиши мавзӯ таҳлилу баррасӣ гардида, объект ва мавзӯи тадқиқот, мақсади тадқиқот, вазифаҳои тадқиқот, наwgонии илмӣ тадқиқот, ҳолатҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳамияти назариявӣ методологӣ ва илмию амалии тадқиқот, саҳми шахсии доwtалаб, мутобикати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ нишон дода шудаанд. Инчунин, дар муқаддима тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои тадқиқоти диссертатсионӣ, сохтор ва ҳаҷми диссертатсия нишон дода шудаанд.

Боби якуми диссертатсия **“Масъалаҳои назариявӣ-методологии таҳқиқи ҳамкориҳои актормҳои низомии сиёсии ҷаҳонӣ”** аз се зербор иборат буда, дар он масъалаҳои мақом ва нақши Ҷумҳурии Тоҷикистон дар низомии сиёсии олам, ташаккули низомии ҳамкориҳо бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ, фаъолияти созмонҳои сиёсии байналхалқӣ ва таҳкими истиқлолияти давлатӣ аз нигоҳи назариявӣ мавриди баррасӣ қарор дода шудаанд.

Дар зербори якуми боби якум – **“Мақом ва нақши Ҷумҳурии Тоҷикистон дар низомии сиёсии олам”** таъкид карда шудааст, ки самаранокии ҳамкориҳои байналхалқии давлат аз нақш ва мақоми он дар низомии сиёсии олам вобаста аст. Қайд карда шудааст, ки эълони истиқлоли давлатӣ ва эътирофи он он аз ҷониби субъектҳои мухталифи муносибатҳои байналхалқӣ як дар шинохти мақом ва нақши Ҷумҳурии Тоҷикистон дар низомии сиёсии муосири олам қадами бузург буд. Аз солҳои аввали соҳибистиклолӣ кишвари мо дар ин самт кӯшишҳо ба ҳарч дода, барои тақвияти мақом ва нақши ҳеш дар сатҳи байналмилалӣ корҳои назаррасро ба анҷом расонидааст.

Мақоми Тоҷикистонро дар низомии сиёсии олами муосир ҳуқуқи байналхалқӣ муқаррар намудааст. Албатта, ҳуқуқи байналхалқӣ бештар ҷиҳати расмии муносибатҳои байналмилалиро ифода менамояд, ки дар ҳама сурат инъикосгари воқеиятҳои олами муосир ва бархӯрди миёни кишварҳои олам нест.

Таъкид карда шудааст, ки воқеияти муносибатҳои байналмилалӣ баёнгари он аст, ки давлатҳо аз нуқтаи назари ҳудудӣ, аҳоли, манбаҳои табиӣ, потенциали иқтисодӣ, суботи иҷтимоию сиёсӣ, идораи сиёсӣ, рушди технологӣ ва таҷрибаи давлатдорӣ бо ҳам якранг ва баробар нестанд. Дар ҳама сурат дар низомии муносибатҳои байналмилалӣ таъсиргузори он давлатҳое, ки дар риштаҳои мухталиф иқтисоддоранд ҳастанд метавонд бузург бошад.

Сатҳи рушди иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ-сиёсии давлат, мавқеи ҷуғрофӣ он, анъанаҳои миллию таърихӣ халқ, мақсадҳо ва талаботҳои таъмини истиқлолият амният муайянқунандагони нақш

ва мақоми давлат дар низоми сиёсии ҷаҳонӣ мебошанд. Омили асосии пешбарандаи фаъолияти пурсамари давлати соҳибхитӣ дар низоми муносибатҳои байналмилалӣ манфиатҳои объективии миллӣ ё давлатӣ мебошанд, ки ба соҳибхитӣ, тамомияти арзӣ, принсипи даҳолат накардан ба қорҳои дохилӣ пайванд доранд.

Шароитҳои замони гузариш низ яке аз омилҳои таъсиргузор ба мавқеъ ва нақши кишвари мо дар низоми сиёсии олами муосир алоқаманд аст. Мутаассифона ҳолати рушди сиёсӣ ва бухрони солҳои аввали соҳибистиклолӣ ба мақом ва нақши кишвари мо дар сатҳи байналхалқӣ бетаъсир набуд. Тоҷикистон дар замони рӯварӣ ба истиклолияти давлатӣ ба мушқилотҳои ҷиддии сиёсӣ ва даҳолати омилҳои берунӣ рӯ ба рӯ гардид. Таъкид карда шудааст, ки омили шароитҳои сиёсӣ дар замони соҳибистиклолии Тоҷикистон дар ҷиғунагии шаклгирии сиёсати хориҷии кишвар ва хусусан рушди ҳамкориҳо бо созмонҳои байналхалқӣ таъсири назаррас гузоштааст.

Дар солҳои аввали соҳибистиклолӣ, мавқеъгирии ҷиддии Тоҷикистонро дар нисбати сиёсати хориҷӣ ва муносибатҳои байналмилалӣ мо метавонем дар баргузори Иҷлосияи 16-уми Шурои Олӣ бараъло мушоҳида намоем. Муҳаққиқони муносибатҳои байналмилалӣ баргузори Иҷлосияи 16-уми Шурои Олиро ҳамчун марҳилаи муҳим дар шаклгирии сиёсати хориҷии Тоҷикистон медонанд. Мавқеъгирии дақиқи Тоҷикистон дар сиёсати хориҷӣ дар Иҷлосияи 16-уми Шурои Олӣ сурат гирифт. То ба ин замон як номуайяние дар самтгирии сиёсати хориҷии кишвар ба назар мерасид, ва ба таври возеҳ муайян набуд, ки Тоҷикистон бартариҳои ҳамкориҳо ба қадом кишварҳо медиҳад.

Таъкид карда шудааст, ки дар замони соҳибистиклолӣ ба рушди мавқеи Тоҷикистон дар низоми муносибатҳои байналмилалӣ Созишномаи истикрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон бештар мусоидат намудааст. Хусусан бо расидан ба сулҳ ва оштии миллӣ имкони мусоиде фароҳам гардид, то Тоҷикистон сари масъалаҳои тақвияти нақши хеш дар низоми муносибатҳои байналхалқӣ биандешад.

Дар муносибатҳои байналмилалӣ яке аз ҷиҳатҳои муҳимро барои барқарорӣ робитаҳо бо субъектҳои дигар ҷолибияти кишвар ташкил медиҳад. Солҳои аввали соҳибистиклолӣ ҳолати бухронӣ ва низои дохилӣ ҷолибияти кишвари моро шикаста буд ва ҷуноне ки маълум аст дар ин замон аксари намояндагҳои дипломатӣ тарқи Тоҷикистон намуда буданд. Сулҳу ваҳдати миллӣ аз нав ҷолибияти Тоҷикистонро эҳё намуд ва субъектҳои муносибатҳои байналхалқӣ аз нав пайи ҳам муносибатҳои хешро бо Тоҷикистон тақвият бахшиданд.

Қайд карда шудааст, ки омилҳои таъсиргуздор ба шаклгирии сиёсати хориҷӣ ва рушди мавқеи Тоҷикистон дар низомии сиёсии олам ҳолати геополитикии минтақа мебошад. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар як минтақаи хассоси геополитикӣ қарор дорад, ки садсолаҳост кашмакашҳои геополитикӣ, хусусан бозиҳои сиёсии абарқудратҳо ва таъсиррасонии онҳо дар соҳаҳои мухталиф идома дорад, ки паёмади ин бозиҳои сиёсӣ ба тақдирҳои миллати тоҷик ва давлатдории тоҷикон бетаъсир набуд. Дар замони имрӯза низ ин гуна бархӯрдҳои геополитикӣ дар шакли дигар ва иштирокчиёни нав идома доранд.

Ҷамҷунин ба мақом ва нақши давлатҳои алоҳида дар низомии сиёсии олам ҳолати амнияти минтақавӣ ва байналхалқӣ метавонад таъсиргуздор бошад. Ба андешаи мо масъалаи ҳифзи амнияти субот ва бақои хеш яке аз ангеҷаҳои асосии амалқарди давлатҳо дар низомии сиёсии олам аз он ҷумла пайванди онҳо ба аҳдномаҳои мухталифи ҳарбию сиёсӣ мебошад. Мақом ва нақши Тоҷикистон низ дар низомии муносири олам аз ҳолати амнияти минтақа ва ҷаҳон вобастагӣ дорад.

Дар зербоби дуҷуми боби якум – **“Ташаккул ва инкишофи низомии ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ”** ҷанбаҳои назариявии ташаккули низомии ҳамкориҳо бо созмонҳои байналхалқӣ мавриди таҳқиқ ва таҳлил қарор дода шудааст.

Қайд карда шудааст, ки паҳлуи муҳими таъсирёбӣ ва фаъолияти созмонҳои мухталифи байналхалқиро ҷиҳати функционалии онҳо ташкил медиҳад. Лозим ба ёдоварист, ки таъсиси созмонҳои байналхалқӣ дар заминаи заруратҳои ҷомеаи башарӣ ва фароҳам сохтани майдони мувофиқи ҳамкорӣ миёни давлатҳо сурат гирифтааст. Албатта дар мавриди зарурати таъсиси созмонҳои байналхалқӣ андешаҳои зиёд ва ҷолибе ироа карда шудаанд. Аслан таъсирёбии созмонҳои байналхалқӣ барои бароҳмонии ҳамкориҳои судманди миёни кишварҳо дар самтҳои мухталиф пайванд дорад. Ҷиҳати муҳими фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ дар он аст, ки онҳо ҳамчун майдони баррасӣ, баҳамойӣ ва ҳалли мушкилоти мухталифи сатҳи ҷаҳонӣ ва минтақавӣ баромад карда метавонанд.

Албатта, ҷигунагии муносибат ва ҳамкориҳои давлат бо созмонҳои байналхалқӣ аз ҳолати рушди давлат, доираи мушкилоти баррасишаванда аз ҷониби созмонҳои байналхалқӣ ва дигар омилҳои замонӣ ва маконӣ вобаста аст. Муносибати иҷтимоию сиёсии давлатҳо бо созмонҳои байналхалқӣ аз ҷигунагии мавқеи онҳо дар низомии муносибатҳои байналмилалӣ ва иқтисодии онҳо вобастагӣ дорад. Ба андешаи мо муносибати давлатҳои иқтисодманд ва давлатҳои кӯчак дар бароҳмонии муносибатҳо бо созмонҳои байналхалқии самти мухталифдошта якранг ва якнавохт намебошад.

Дар шароити муосир, ғолибан, масъалаи ҳамкориҳои давлат бо созмонҳои байналхалқӣ дар заминаи ҳалли мушкилоти мухталиф, аз

он ҷумла бо назардошти ниёзҳои як давлат, хусусан манфиатҳои геополитикӣ, сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва ғайра пайдо мешаванд, ки заминаи ҳамгироии давлатро бо ҷомеаи ҷаҳонӣ фароҳам менамоянд. Ҳамкориҳои иҷтимоӣ-сиёсии давлат ва созмонҳои байналхалқӣ аз вазифаҳои асосии онҳо бармеояд. Ҳар чӣ қадаре, ки давлат ва созмонҳои байналхалқӣ вазифаҳои худро дар сатҳи зарурӣ иҷро намоянд, ҳамон андоза муносибати миёни онҳо самаранок мегардад.

Тавассути вазифаи меъёрофарӣ созмонҳои байналхалқӣ барои ҳалли мушкилоти мухталифи глобалӣ ва ба роҳ мондани муносибатҳои мавзунӣ миёни давлатҳо нақши муассир мебозанд. Созмонҳои байналхалқӣ ҳамчун майдоне баромад менамоянд, ки дар доираи онҳо давлатҳо дар таҳияи меъёрҳои мухталифи сатҳи ҷаҳонӣ ва минтақавӣ машварат менамоянд ва ба як хулосаи муайяне мерасанд. Таҷрибаи муносибатҳои байналмилалӣ дар шароити имрӯза баёнгари он аст, ки созмонҳои байналхалқӣ дар иҷои вазифаи меъёрофарӣ дар сатҳи ҷаҳонӣ ва минтақавӣ ва ё худ перомунӣ ҳалли мушкилоти мухталифи миёни гурӯҳи давлатҳо саҳми бориз мегузоранд.

Қайд карда шудааст, ки аъзогӣ ва ҳамкориҳои давлатҳо дар доираи созмони байналхалқӣ масъулиятшиносии онҳоро тақвият мебахшад. Созмонҳои байналхалқӣ механизме ба ҳисоб мераванд, ки дар мавриди иҷрои ин ва ё вазифаи гузашташуда ва ё худ риоя намудани принсипҳои мухталифи муқаррашуда ҳисоботдиҳандагии аъзоёнро талаб менамояд. Аз ин рӯ, дар таркиби созмонҳои байналхалқӣ давлатҳо эҳсоси масъулият мекунанд ва то ҳадди муайян кӯшиш менамоянд то меъёрҳои муқарраршударо ба роҳбарӣ гирифта бошанд.

Ҳамкориҳои иҷтимоиву сиёсии давлат бо созмонҳои байналхалқӣ аз вазифаҳои давлат ва вазифаҳои умумии созмонҳои байналхалқӣ вобастагӣ дорад. Инчунин ҳамкориҳои иҷтимоиву сиёсии давлат ва созмонҳои байналхалқӣ аз заминаҳои ҳуқуқии мавҷуда вобаста аст. Ба таври умумӣ эътироф карда шудааст, ки меъёри асосии ҳуқуқӣ барои ҷомеаи ҷаҳонӣ, аз он ҷумла муайянкунандаи масъалаҳои ҳамкориҳои давлат ва созмонҳои байналхалқӣ Оинномаи СММ ба ҳисоб меравад.

Перомунӣ ҳамкориҳои давлат ва созмонҳои байналхалқӣ дар соҳаи сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва дигар бахшҳои муносибатҳои байналмилалӣ шумораи зиёди созишнома ва шартномаҳои байналхалқии универсалӣ ва минтақавӣ, дуҷониба ва бисёрҷониба қабул карда шудаанд. Фаъолияти давлат ва ниҳодҳои байналхалқӣ мувофиқи меъёрҳои ҳуқуқӣ танзим карда мешаванд. Дар мадди аввал ин меъёрҳои ҳуқуқии давлати алоҳида, конституцияи он ва баъдан меъёрҳои ҳуқуқие мебошанд, ки дар якҷоягӣ аз ҷониби

давлатҳои аъзои ниҳодҳои байналхалқии таъсисшуда таҳия ва қабул гардидаанд.

Созмони байналхалқӣ ин воситаи ҳалли якҷояи масъалаҳои байналмилалӣ аст, ки ба манфиати миллату халқиятҳо, давлат ва ҷомеа дахл дорад. Мутобиқан, субъекти ин ниҳодҳои байналхалқӣ миллату халқиятҳо, давлат, мақомот ва иттиҳодияҳои онҳо мебошанд. Дар оинномаи созмонҳои байналхалқӣ ин субъектҳо ҳамчун аъзоён ба ҳисоб мераванд. Дар ҷаласаҳои ниҳодҳои байналхалқӣ метавонанд категорияҳои гуногуни субъектҳо, ба монанди аъзоёни комилҳуқуқ, алоқаманд, назоратчиён ва даъватшудагон иштирок намоянд.

Дар зербоби сеюми боби якум – **“Созмонҳои байналхалқӣ ва истиқлолияти давлатӣ дар шароити муосири муносибатҳои байналмилалӣ”** таъкид карда шудааст, ки ҷаҳонгардии созмонҳои сиёсии байналхалқӣ ба тақвияти истиқлолияти миллии давлат як қатор маҳдудиятҳоро ба миён меорад. масъалаи таносуби ҷаҳонгарии созмонҳои байналхалқӣ ва истиқлолияти давлатии кишварҳо дар заминаи меъёрҳои ҳуқуқӣ ба роҳ монда мешавад. Ҷанбаи ҳуқуқии ҷаҳонгарии созмонҳои байналхалқӣ дар он зоҳир мегардад, ки онҳо дар асоси меъёрҳои ҳуқуқии байналмилалӣ ва меъёрҳои ҳуқуқии дохилдавлатӣ бунёд гардида, хусусияти бунёд намудани меъёрҳои ҳуқуқиро доранд. Бо ин хусусияти худ созмонҳои байналхалқӣ асоси ҳуқуқии муносибатҳои байналхалқиро бунёд менамоянд ва ҳамчунин устуворию тартиботи онро таъмин мекунанд.

Масъалаи истиқлолияти давлатӣ ҳамчун принсипи муҳим дар муносибатҳои байналмилалӣ муосир эътироф гардидааст. Дар Эълومияи хотимавии Ҳелсинки низ ба масъалаи истиқлолияти давлатҳои аъзои САҲА таваҷҷуҳи хоса равона карда шудааст. Дар ин ҳуҷҷати байналхалқӣ чунин омадааст, ки давлатҳои аъзо баробарии соҳибхитӣ, вижагиҳои хоси якдигар ва ҳамаи ҳуқуқҳои дахлдор ба истиқлолияти онҳо, аз он ҷумла ҳуқуқи ҳар як давлатро ба баробарии ҳуқуқӣ, тамомияти арзӣ, озодӣ ва истиқлолияти сиёсӣ эътиром менамоянд.

Аслан истиқлолияти давлатҳо хосияти нисбӣ дорад ва ҳифзи он аз омилҳои мухталиф ва ҳолати давлатҳои алоҳида дар низоми муносибатҳои байналмилалӣ вобастагӣ дорад. Албатта дар ҳама сурат дар муносибатҳои байналмилалӣ давлатҳо кӯшиш бар он мекунанд, ки истиқлолияти ҳешро ҳамачониба ҳифз ва тақвият бахшанд. Аммо ба ҳар сурат омилҳои мухталифи замонӣ ва заминавӣ ба ин раванд таъсири худро мегузорад.

Ҳифзи истиқлолияти давлатӣ бештар дар доираи созмонҳои байналхалқӣ имконпазир мегардад, зеро дар ин фаза давлат имкон пайдо менамояд, ки вобаста ба меъёрҳои муқарраршуда талаботҳо ва

манифатҳои худро пеш гузорад. Созмонҳои байналхалқӣ дар доираи ҳеш ба давлатҳои кӯчак низ имкон медиҳанд, ки мавқеи худро баён дошта бошанд. Аз ин рӯ, созмонҳои байналхалқӣ майдоне ҳастанд, ки дар доираи онҳо ба давлатҳои аз ҷиҳати иқтисодӣ на чандон пешрафта имкон дорда мешавад, то ташаббусҳои хешро ироа намоянд.

Созмонҳои байналхалқӣ дар бисёр мавридҳо ҳамчун заминаи ҳифзу бақои истиқлолияти давлатии кишварҳо баромад менамоянд. Хусусан онҳо дар ҳалли мушкилоти давлатҳое, ки воридаи бӯҳрон шудаанд, кӯмак расонида бо ин васила ба ҳифзи истиқлолияти онҳо мусоидат менамоянд. Масъалаи таъсиргузориҳои созмонҳои байналхалқӣ ба истиқлолияти давлатҳо ҳамчунин аз навъи созмони байналхалқӣ ва соҳаи фаъолияти он вобастагӣ дорад.

Созмонҳои байналхалқии байниҳукумати бо фарогирии аъзогии давлатҳо ва бо риояи ҳатмии принсипи умумиэтирофгардидаи ҳуқуқи байналхалқӣ таъсис мегарданд, ки баробарии соҳибистиқлолии давлатҳо ва бунёди созмонро дар асоси ихтиёрӣ, бисёрҷониба ва шартномавӣ таъмин менамоянд. Маҳз ҳуҷҷати таъсисии (оиннома, шартнома) созмонҳои байналхалқӣ меёре ба ҳисоб меравад, ки тавозуни миёни соҳибистиқлолии давлат ва мақсаду манфиатҳои умумии созмонро муқаррар менамояд. Илова бар ин, чунин ҳуҷҷат ба сифати субъекти ҳуқуқи байналмилалӣ будани ин ё он созмон, ки иродаи давлатҳои таъсисдиҳандаро нисбати бунёди субъекти нави ҳуқуқи байналхалқӣ ва ваколатдор намудани он бо ҳуқуқ ва уҳдадорӣҳои байналхалқӣ барои иштирок дар муносибатҳои байналхалқӣ амалӣ менамояд, баромад мекунад.

Қайд карда шудааст, ки дар аксарияти ҳолатҳо дар доираи фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ асосан манфиати ҳамон давлат бештар ба инобат гирифта мешавад, ки мавқеи устувор дорад ва аз ҷиҳати иқтисодӣ рушдкарда буда, дорои неру муайяни ҳарбӣ аст. Яъне, дар бароҳмонии ҳамкорӣҳои сатҳан ва сифатан баланд, ки муаллиф зикр менамояд, манфиат ва талаботҳои кишварҳои нисбатан хурд ва заиф асосан рад карда мешаванд, ё нисбати онҳо “сиёсати зери чатр” истифода бурда мешавад.

Ҷаҳонишавӣ ҳамчун омил, ки ба рушди муносибатҳои байналмилалӣ таъсир мерасонад, муносибатҳои навро нисбат ба истиқлолият ва мазмуну мундариҷаи он пешниҳод намудааст. Аксарияти муаллифон заифгардии “истиқлолияти давлатӣ”-ро зикр менамоянд, ки дар чунин ҳолат давлат маҷбур аст, салоҳиятҳои худро бо сохторҳои байналхалқӣ ва созмонҳои ғайриҳукумати “тақим намояд”.

Тағйирпазирии нақши давлат, махсусан дар ҷаҳони рушдкарда мушоҳида карда мешавад. Равандҳои иттилоотии молиявӣ ва дигар фарояндҳо, ки бо ҷаҳонишавӣ алоқаманд мебошанд, имконияти

ҳукуматҳои миллиро дар назорати вазъияти дохилидавлатӣ ва идоракунии он маҳдуд менамоянд. Давлатҳои алоҳид, зери таъсири афзояндаи вазъият дар бозорҳои ҷаҳонӣ қарор дошта, дар сатҳи муайян истиқлолиятро дар иқтисоди милли аз даст медиҳанд. Онҳо тадриҷан наметавонанд, ки ба вазъияти дохилии хеш дар соҳаи иқтисодӣ ва молиявӣ таъсири назаррас дошта бошанд. Дар навбати худ ҷараёнҳои иттилоотӣ ва паҳни иттилооти мухталиф бештар идоранашаванда мегарданд.

Таносуб миёни фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ва истиқлолияти давлатӣ дар заминаи ҷанбаҳои ҳуқуқии мавҷуда ба роҳ монда мешавад. Ҷанбаи ҳуқуқии фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ дар он зоҳир мегардад, ки онҳо дар асоси меъёрҳои ҳуқуқии байналхалқӣ ва меъёрҳои ҳуқуқии дохилидавлатӣ бунёд гардида, хусусияти бунёд намудани меъёрҳои ҳуқуқиро доранд.

Боби дууми диссертатсия - **“Хусусиятҳои ташаккул, инкишоф ва таҳкими ҳамкориҳои Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ”** аз се зербоб иборат буда, дар он масъалаҳои ҷойгоҳи созмонҳои сиёсии байналхалқӣ дар рушди сиёсии Тоҷикистон, воқеияти ҳамкориҳо ва пайвастагиҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ, вазъият ва дурнамои чунин ҳамкориҳо мавриди баррасӣ қарор дода шудаанд.

Дар зербоби якуми боби дуум – **“Ҷойгоҳи созмонҳои сиёсии байналхалқӣ дар рушди сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон”** нақш ва мақоми созмонҳои сиёсии байналхалқӣ дар рушди сиёсии Тоҷикистон мавриди таҳлил ва баҳогузори қарор дода шудааст.

Ворид гардидани Тоҷикистон ба низоми сиёсии байналхалқӣ зарурати раванди ташаккул ва таъмини рушди сиёсӣ ба ҳисоб меравад. Зеро маҳз дар доираи низоми сиёсии байналхалқӣ захира ва имкониятҳои зарурии ҳамкориҳои дучониба ва бисёрҷониба таъмин мегардад. Иштироки Тоҷикистон дар механизмҳои мухталифи байналхалқӣ ва минтақавӣ тамоми монеаҳоро дар самти ҳамгироӣ баргараф менамояд ва шароити муфиди рушди минбаъдаро таъмин мекунад.

Таъкид карда шудааст, ки яке аз паҳлуҳои муҳимми сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистонро рушди муносибатҳои бисёрҷониба ва ҳамкорӣ бо созмонҳои мухталифи сиёсии байналхалқӣ ташкил медиҳад. Ин нуқта дар ҳуҷҷатҳои муҳимми ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таври равшан баён карда шудааст.

Заминаҳои асосии ташаккул ва рушди муносибатҳои Тоҷикистонро бо созмонҳои байналхалқӣ пеш аз ҳама манфиатҳои миллии кишвар, амалӣ намудани ислохотҳои сиёсӣ, иҷрои уҳдадорӣҳои байналмилалӣ, мусоидат намудан ба ҳалли мушкилоти

дохилӣ, минтақавӣ ва сатҳи ҷаҳонӣ, ҳолат ва шароитҳои рушди ҷумҳурӣ, мавқеъ ва нақши он дар муносибатҳои байналмилалӣ, таъмини амнияти субот, расидан ба ҳадафҳои рушди ҳазорсола ташкил медиҳанд.

Дар самти рушди ҳамкориҳо бо созмонҳои байналхалқӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба созмонҳои сиёсии байналхалқӣ тавачҷуҳи хоса додааст. Аз он ҷумла, то ба имрӯз мо шоҳиди он ҳастем, ки кишвари мо бо чунин созмонҳои сиёсии байналхалқӣ чун СММ, САҲА, ИДМ, СҲШ, СААД, СҲИ, СҲИР, СҲИ (Созмони Ҳамкории Иқтисодӣ), Муколамаи ҳамкории Осие, Машварати ҳамкорӣ ва тадбирҳои боварӣ дар Осие ҳамкориҳои судмандро густариш бахшидааст. Ҳамкорӣ бо ин созмонҳо аз бисёр ҷиҳат барои кишвари мо муҳим мебошад ва то ба имрӯз Тоҷикистон дар доираи онҳо тавонистааст бисёре аз масъалаҳои сиёсиви иқтисодӣ ва амниятии худро ҳаллу фасл намояд.

Ҷумҳурии Тоҷикистонро барои ҳамкорӣ бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ чунин ангеҷаҳое таҳрик мебахшанд: нуфуз ва таъсиргузории созмони байналхалқӣ; саҳми назарраси созмон дар ҳалли мушкилотҳои сиёсӣ; таҷрибаи фаъолияти созмон; омили тамаддунӣ ва геополитикӣ; платформаи мусоид барои ҳамкорӣ бо кишварҳои аъзо; мувофиқати ҳадафҳои кишвар бо мақсадҳои барномавии созмонҳо; манфиатҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва сиёсӣ; имкони муаррифии хеш дар доираи созмонҳо; самарабахшии фаъолияти созмон; мавҷудияти заминаву шароитҳо ва ғайраҳо.

Тоҷикистон ҳамкории хешро бо СММ ва САҲА пеш аз ҳама аз он хотир ба роҳ монд, ки онҳо дар шароити нав ба истиқлол расидани кишвари мо аз созмонҳои бонуфузи байналхалқӣ ва минтақавӣ буданд. Тавассути аъзогӣ дар ин созмонҳо кишвари мо метавонист худро ҳамчун аъзои комилҳуқуқи муносибатҳои байналхалқӣ муаррифӣ намояд. Хосса тан ангеҷаи сиёсӣ ва ҳалли мушкилоти сиёсӣ барои кишвари мо дар самти аъзогӣ дар ин созмонҳои бонуфузи байналхалқӣ муҳим буд.

Барои ҳамкории Тоҷикистон бо ИДМ чунин ангеҷаҳое чун таҷрибаи ҳамкорӣ бо аъзоён, омили геополитикӣ, инфрасохтори мавҷуда, омили ҳарбӣ, ҳалли мушкилоти сиёсӣ, шароитҳои сиёсӣ ва ғ. бештар таъсиргузор буданд. Барои аъзогӣ дар СҲШ бештар таъсири ангеҷаҳои сиёсӣ, иқтисодию иҷтимоӣ, мушкилоти амниятӣ, геополитикӣ ва ғ. ба мушоҳида мерасиданд. Аъзогӣ ба СААД ба андешаи мо бештар ангеҷаи амниятӣ, сиёсӣ, ҳарбӣ ва геополитикӣ дорад. Зери таъсири ангеҷаи тамаддунӣ кишвари мо ҳамчун бахши олами ислом бо СҲИ ҳамкориҳои мутақобиларо ба роҳ мондааст, то дар платформаи он бо кишварҳои мусалмонӣ муносибатҳои ҳасана ва манфиатбахшро ба роҳ монда бошад.

Таъкид карда шудааст, ки созмонҳои сиёсии байналхалқӣ дар рушди сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши муассир гузоштаанд. Дар заминаи ҳамкорӣ бо онҳо дар замони соҳибистиклолӣ кишвари мо тавонистааст, то дар самти ислоҳоти сиёсӣ корҳои назаррасеро ба анҷом расонад. Дар ин самт метавон нақши меърофариро зикр намуд, ки ба таҳаввулоти сиёсии кишвари мо таъсири амиқ гузоштаанд. Бо аъзо шудан ба созмонҳои байналхалқӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ўҳдадор гардид, ки Оинномаи онҳо ва баъзе аз Конвенсияҳои байналхалқиро таъйид ва қабул намояд. Аз он ҷумла пас аз аъзо шудан ба САҲА ва СММ Тоҷикистон водор ба он гардид, ки баъзе аз конвенсияҳои байналхалқиро, ки дорои характери сиёсӣ низ буданд қабул намояд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон роҳи инкишофи демократиро пеша намуд. Албатта, дар раванди демократикунонӣ ва таҳкими унсурони он дар кишвар нақши созмонҳои байналхалқии сиёсӣ назаррас мебошад. Дар аксари маврид он унсурони демократие, ки дар Конститутсияи Тоҷикистон ва қонунгузори кишвар инъикос шудаанд дар санадҳои ҳуқуқи байналмилалӣ ва Оинномаҳои созмонҳои сиёсии байналхалқӣ ифода ёфтаанд. Хусусан, меъёрҳои ки ба ҳуқуқҳои сиёсии инсон, ташкили ҳокимияти мардумӣ, таъмини волоияти қонун, ташкили интиҳоботҳои шаффофу демократӣ, плюрализми сиёсӣ, фаъолияти озодаи ВАО ва ғайра дахл доранд аз ҳуқуқи байналхалқӣ сарчашма мегиранд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон кӯшиш менамуд, ки аз имкониятҳои созмонҳои сиёсии байналхалқӣ чун СММ ва САҲА барои муаррифии хеш ҳамчун давлати нав мустақилшуда истифода намояд ва ҳамкориҳои судмандро барои рушди ояндаи хеш ба роҳ бимонад. Аммо бинобар тағйири вазъи сиёсӣ ва дучор шудани кишвар ба низои дохилӣ сиғаи ҳамкориҳои мо бо ин ду созмон тағйир пазируфт. Пас аз шуруи низои дохилӣ ва дучор шудани кишвар ба бухрони ҳамаҷониба Тоҷикистон ба созмонҳои сиёсии байналхалқӣ ҳамчун василаи муҳимми ҳалли муноқишаи сиёсӣ ва ба эътидол овардани вазъи сиёсии хеш муроҷиат намулдааст.

Намояндагии САҲА дар Ҷумҳурии Тоҷикистон фаъолияти худро дар асоси се ченаки мушаххас – ҳарбӣ-сиёсӣ, иқтисодӣ, экологӣ ва инсонӣ ба роҳ мондааст. Дар бораи хоҳиши Ҷумҳурии Тоҷикистон ба узвият дар САҲА тақрибан чунин буд, зарурати истифодаи таҷриба, ваколат ва қобилияти ўро таъкид кард, маънои дигаргунсозии демократии ҷомеа, ва таҳкими амният дар сатҳи миллӣ, минтақавӣ ва байналмилалӣ дар сатҳи байналмилалӣ, эҷоди унсурҳои калидии ҷомеаи шаҳрвандӣ ҷомеа ва танзими мушкilotи ақаллиятҳои миллӣ.

Пас аз ба эътидол омадани вазъият дар Тоҷикистон ва барқарорӣ сулҳу субот дар кишвар яке аз масъалаҳои мавриди таваҷҷуҳи созмонҳои сиёсии байналхалқӣ дар ҳамкорӣ бо Тоҷикистон рушди низоми сиёсӣ ва демократикунонии ҷомеа буд. Бо боварӣ метавон гуфт, ки созмонҳои сиёсии байналхалқӣ дар ташаккул ва инкишофи институтҳои демократӣ саҳми арзанда гузоштаанд. Дар ин давра лоиҳаҳои зиёде аз ҷониби созмонҳои сиёсии байналхалқӣ барои таҳкими низоми демократӣ амалӣ намуда шуданд. Созмонҳои сиёсии байналхалқӣ чун СММ ва САҲА ба чунин паҳлӯҳои демократикунонӣ ба монанди рушди ниҳодҳои демократӣ, озодии виҷдон ва баён, ҳуқуқу озодиҳои инсон, фаъолияти ҳизбҳои сиёсӣ, муҳимияти нақши воситаҳои ахбори мустақил, ташаккул ва инкишофи ҷомеаи шаҳравандӣ, рушди низоми судии мустақил, мараторияи ҳукми қатл, озодиҳои динӣ, таъмини шаффофият ва ҳисоботдиҳандагӣ дар низоми сиёсӣ, баргузории интиҳоботҳо ва дигар масъалаҳои алоқаманд бо низоми демократӣ таваҷҷуҳи зиёд доштанд.

Дар зербоби дуҷуми боби дуҷум – **“Воқеияти ҳамкориҳо ва пайвастиҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ”** масъалаи самтҳои ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст. Дар замони соҳибистиклолӣ омилҳои мухталиф заминасози ташаккул ва инкишофи муносибатҳои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ шудаанд. Албатта, заминаҳои ташаккул ва инкишофи муносибатҳо бо созмонҳои байналхалқӣ дар давраи соҳибистиклолии кишвар якранг нестанд ва омилҳои таъсиррасон низ мухталиф будаанд. Хусусан таъсири омилҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, геополитикӣ, идеологӣ, тамаддунӣ, гузаришӣ ва ғайра дар ин маврид назаррас мебошанд. Дар ташаккул ва инкишофи ҳамкориҳои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ дар давраҳои муайяни соҳибистиклолии кишвар омилҳои мухталиф ҳамчун заминагузор баромад намудаанд.

Дар шаклгирӣ ва ташаккули ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ нақши муҳимро манфиатҳои миллии кишвар мебозанд. Ин омил дар ҳама давраи рушди Тоҷикистони соҳибистиклол санги маҳаки рушди ҳамкориҳо бо созмонҳои мухталифи байналхалқӣ шинохта шудааст.

Дар давоми солҳои соҳибистиклолӣ сиёсати хоричии кишвар дар самти ҳамкорӣ бо созмонҳои байналхалқӣ дар барқарор намудани сулҳ ва ризоияти миллий, таъмин намудани рушди иқтисодӣ, амалӣ намудани имкониятҳои дохилӣ дар соҳаи нақлиётӣ коммуникатсионӣ, аз худ намудани захираҳои гидроэнергетикӣ, мустаҳкам намудани истиклолияти сиёсии давлат нақши муайянкунандаро бозидааст.

Хусусиятҳои ворид гардидани давлатҳои тозаистиклолро ба низоми муносибатҳои байналхалқӣ баррасӣ намуда, аҳамияти таъсири иттилоотии субъектҳои пешбари низоми муносибатҳои байналхалқиро ба ташаккули афкори умум, махсусан зикр намудан зарур аст. Ин субъектҳо асосан «қувваи нарм»-ро истифода намуда, дар кишварҳои тозаистиклоли пасошӯравӣ дар ташаккули афкори умум ширкат меварзанд.

Дар аксарияти мавридҳо кишварҳои хурд на ҳамчун субъекти низоми муносибатҳои байналмилалӣ, балки ҳамчун объекти муборизаҳои геополитикӣ миёни кишварҳои бузург шинохта мешаванд. Дар таснифоти муайяни қонуниятҳои сиёсӣ, давлатҳои хурд ҳамеша зери таъсири геополитикии давлатҳои бузурги ҷаҳонӣ ва минтақавӣ қарор мегиранд. Амалан, сиёсати дохилӣ ва хориҷии чунин кишварҳои хурд аз мавқеи ишғолнамудаи онҳо дар баҳс ва муборизаи байни субъектҳои пешбари низоми муносибатҳои байналмилалӣ вобаста аст.

Дар чунин вазъият, ки байни субъектҳои пешбари низоми муносибатҳои байналмилалӣ муборизаи ҷиддӣ баҳри ба даст овардани ҳудудҳои нави таъсиррасонӣ аз ҳисоби кишварҳои собиқи лагери сотсиалистӣ дар авҷ буд, барои ҳар як кишвари ин ҳудудҳо зарур буд, ки мавқеи худро устувор сохта, самтҳои афзалиятноки сиёсати хориҷии худро муайян намоянд. Аз ин хотир, барои Тоҷикистон ҳамчун як давлати тозаистиклол, ки дар амалӣ намудани сиёсати хориҷӣ ва дар пайдо намудани мавқеи худ дар арсаи байналхалқӣ таҷрибаи зарурӣ надошт, зарурати муайян намудани самтҳои сиёсати хориҷӣ ба миён омад.

Дар Тоҷикистон нерӯҳои мухталиф, ки то оғози давраи соҳибистиклолӣ ба саҳнаи муборизаи сиёсии кишвар ворид гардида буданд, аз тасаввуроти геополитикии давраи шӯравӣ ва натиҷаҳои пошхӯрии он берун монда буданд ва ба хотири амалӣ намудани мақсадҳои худ, манфиатҳои давлативу миллӣ, ояндаи инкишоф ва мақоми кишварро дар ҷаҳони нави хатарнок ва пуртахдид нодида гирифтанд. Илова бар ин, сиёсатмадороне, ки дар ҳокимият буданд, дар асоси маҳдудияти иродаи сиёсӣ натавонистанд самт ва мундариҷаи фаъолияти дохилӣ ва хориҷии давлатро муайян намуда, тавозуни манфиатҳои нерӯҳои гуногунро дар ҷомеа таъмин намуда, онро барои ба даст овардани мақсадҳои умумимиллӣ равона намоянд.

Таъкид карда шудааст, ки яке аз самтҳои асосии инкишофи ҷаҳони муосир густариши ҳамкориҳои байналхалқӣ ва равандҳои ҳамгирой мебошад. Таҳлили таҷрибаи таърихӣ шаҳодат медиҳад, ки ҳиссиёти табиӣ ҷомеаи ҷаҳониро ба оромиву ризоият ва ҳамкориҳои мутақобилан судманд водор месозад. Дар ин самт, дар таъмин

намудани ҳамкориву ҳамгиروي кишварҳо нақш ва мавқеи созмонҳои байналхалқӣ ва минтақавӣ бузург аст.

Аз ин рӯ, ҳамкориҳои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ ва пайвасти гардидани кишвар ба равандҳои глобалии рушди ҷомеа, яке аз бахшҳои муҳими сиёсати хориҷӣ ба ҳисоб меравад. Қуввати гирифтани вобастагии тарафайни давлатҳои милли дар шароити глобализатсия дар соҳаҳои гуногуни ҳаёти байналхалқӣ, инчунин доираи васеи хатар ва таҳдидҳои муосири минтақа тамоми кишварҳои Осиёи Марказиро ўҳдадор менамояд, ки дар сатҳи олии масъалаҳои таъмини яққояи амният ва устувориро дар тарҳҳои дучониба ва бисёрҷониба баррасӣ намоянд.

Барои кишварҳои хурд чун Тоҷикистон зарур аст, ки баҳри воридгардидан ба системаи муносибатҳои байналхалқӣ ва мустақкам намудани мавқеи худ дар он, ҷиҳати ҳимоя намудани манфиатҳои милли ва давлатӣ, тавозуни қудратҳои ҷаҳониро нигоҳ доранд. Аз ин хотир зарур аст, ки сиёсати хориҷии чунин кишварҳо дар асоси эҳтиром ва пазируфтани меъёрҳои умумибашарӣ ва принсипҳои ҳуқуқи байналхалқӣ ба роҳ монда шавад. Дар ин самт, ба инобати гирифтани ҳимояи манфиатҳои милли ва давлатӣ аҳамияти махсусро касб менамоянд.

Дар таърихи навини давлатдорӣ, ҳифзи ва таъмин намудани манфиатҳои милли, воридгардидан ба системаи муносибатҳои байналхалқӣ ва баланд бардоштани обрӯ ва эътибори кишвар дар арсаи ҷаҳонӣ, бунёди шароити мусоиди беруна барои таҳкими истиклолияти давлатӣ, таъмин намудани рушди устувори кишвар ҳадафҳои асосӣ ва волотарини сиёсати хориҷии Тоҷикистон муайян карда шуд.

Нақши байналхалқии ҳар як кишвар дар заминаи ҷалби гардидани он ва мавқеи ғаёли он дар ҳалли масъалаҳои минтақавӣ ва байналхалқӣ муайян мегардад, ки дар доираи иштирок дар ғаёлияти созмонҳои байналхалқӣ ва минтақавӣ амалӣ мегардад. Дар шароити имрӯза, яке аз самтҳои асосӣ ва муҳими сиёсати хориҷии Тоҷикистон – иштирок дар доираи ғаёлияти созмонҳои байналхалқии байнихукумати ва ғайрихукумати ба ҳисоб меравад. Аз ин рӯ, дар шароити имрӯза Тоҷикистон аз ҷои комилхуқуқи шумораи зиёди созмонҳои байналхалқӣ ва минтақавӣ мебошад.

Дар асоси таҳлили хусусиятҳо, самтҳо, мазмуну мундариҷаи ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ метавон се марҳилаи ташаккул ва инкишофи чунин ҳамкориҳоро ҷудо намуд: 1991-2000; 2001-2015; 2016 – то ба имрӯз;

- дар марҳилаи солҳои 1991-2000 ҳамкориҳои Тоҷикистон, асосан дар доираи ИДМ ба роҳ монда шуда, масъалаҳои нисбатан ҷиддӣ ҳал карда шудаанд. Илова бар ин, дар доираи ИДМ созмонҳои алоҳидаи

минтақавӣ бунёд гардидаанд, ки Тоҷикистон дар доираи онҳо фаъолона иштирок менамояд;

- дар марҳилаи солҳои 2001-2015 созмонҳои байналхалқӣ дар расонидани кӯмакҳои байналмилалӣ фаъолона ширкат варзиданд. Дар доираи кӯмаки байналмилалӣ Тоҷикистон ҳам бо кишварҳои мададрасон (донорҳои дучониба) ва ҳам бо созмонҳои бонуфузи байналмилалӣ (донорҳои бисёрҷониба) ҳамкорӣ мекунад. Зарурати рушди устувори Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷалби фаъолтари маблағҳои байналмилалӣ кӯмак ба кишварро тақозо мекунад, ки ин маънои қорбурди бештар мақсаднок бо донорҳоро дорад;

- дар давраи сеюми ташаккули ҳамкориҳои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ асосан ба пешбурди ташаббусҳои байналмилалӣ, таҳкими системаи амнияти минтақавӣ; иштирок дар равандҳои ҳамгироии минтақавӣ; дастгирии созмонҳои байналмилалӣ барои ҳалли мушкилоти дохилӣ (ичтимоӣ-иқтисодӣ, экологӣ) ва минтақавӣ (об ва энергетика) таваҷҷуҳ шудааст.

Дар зербоби сеюми боби дуюм – **“Масъалаҳо ва дурнамои ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ”** масъалаҳои ҷойдошта ва дурнамои ҳамкориҳои Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ мавриди таҳлил ва баҳогузорӣ қарор дода шудааст. Аъзогӣ дар созмонҳои байналхалқӣ имконият дод, ки Тоҷикистон дар фаъолияти ин созмонҳо фаъолона ширкат варзад, сиёсати дохилӣ ва хориҷии худро шакл диҳад ва муносибати худро нисбат ба ҳалли масъалаҳои актуалӣ ва глобалии ҷаҳони муосир баён намояд. Ҳамин тариқ, Тоҷикистон дар асоси принсипи сиёсати «дарҳои кушод» дар ҳалли масъалаи мухталиф, ба монанди мубориза бо ҷинояткорӣ ва терроризми байналхалқӣ, бо гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир, масъалаҳои демографӣ ва экологӣ фаъолона ширкат меварзад ва дар асоси ин принцип ҳамасола ҳамкориҳои Тоҷикистон бо кишварҳои минтақа ва ҷаҳон, ки асосан дар доираи созмонҳои байналхалқӣ ва минтақавӣ амалӣ мегарданд ва васеъ мешавад.

Иштироки Тоҷикистон дар фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ ба манфиатҳои сиёсиву иқтисодии кишвар мувофиқ аст ва аз ин рӯ зарурати дар оянда дастгирӣ ва васеъгардонии ҳамкориҳо дар доираи созмонҳои мухталиф ҷой дорад. Дар доираи иштироки кишвар дар фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ, амалӣ намудани як қатор вазифаҳои муҳим, ба монанди ташаккули сифати нави идораи иқтисодӣ, ба роҳ мондани муносибатҳои самти иҷтимоӣ, бунёди шароити зарурӣ барои васеъ гардонидани ҳамкориҳои байналхалқӣ тариқи зиёд намудани гардиши воридотиву содиротии молу маҳсулот, васеънамоии ҳамкориҳои илмиву техникӣ ва саноативу

технологӣ, бехтар намудани сиёсати молиявию қарзӣ ва андозбандиву бучавӣ пеш гирифта шудаанд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон аҳамияти иҷтимоӣ ва сиёсии ҳамкорӣ бо созмонҳои мухталифи байналхалқиро эътироф намуда, минбаъд низ дар асоси ба эътибор гирифтани манфиатҳои миллӣ ба роҳ мондани муносибатҳои судмандро ҷонибдор аст. Муносибат ва ҳамкориҳои Тоҷикистон дар ҳар давра вобаста ба заминаҳо ва масъалаҳои мавҷудаи ҳалталаб сурат гирифтааст. Агар дар як замон овардани сулҳ ва ё нигоҳдошти он муҳим доништа мешуд, пас дар давраи дигар барқарорсозии баъдичангӣ аҳамият дошт. Ё худ пас аз барқарорӣ сулҳу субот масъалаҳои рушди иҷтимоӣ ва ислоҳоти сиёсӣ бештар муҳимият дошанд. Аз ин рӯ вазъи имрӯзаи ҳамкорӣ низ аз масъалаҳои мавҷуда вобастагӣ дорад. Албатта Тоҷикистон дар ҳар сурат вобаста ба шароити мавҷудаи иқтисодиву иҷтимоӣ, сиёсӣ, геополитикӣ ва ғайра, ки бархоста аз манфиатҳои миллии кишвар мебошанд шакли ҳамкориҳоро бо созмонҳои байналхалқӣ муқаррар менамояд.

Дар ҳар сурат дар шароити имрӯза Тоҷикистон дар доираи ҳамкорӣ бо созмонҳои мухталифи байналхалқӣ метавонад тавозуни муносибатҳояшро бо давлатҳо ва минтақаҳои мухталифи олам таъмин намоянд. Яке аз ҷиҳатҳои муҳими фаъолияти созмонҳои байналхалқиро дар самти рушди иҷтимоӣ иқтисодӣ дар Тоҷикистон ба роҳ мондани лоиҳаҳои мухталифи тавонбахшӣ ташкил медиҳад. Агар дар солҳои аввали соҳибистиклолӣ созмонҳои байналхалқӣ бештар ба расонидани кӯмаки башардӯстона машғул буданд, пас дар шароити имрӯза онҳо бештар ба лоиҳаҳои тавонбахшӣ рӯ овардаанд, ки тавассути он соҳибқории хурду миёнаро миёни кишри осебпарзири ҷомеаро дастгирӣ месозанд.

Дар сиёсати хориҷии Тоҷикистон дар доираи созмонҳои байналхалқӣ самти афзалиятнокро масъалаи амният, мубориза бо ҷинояткорӣ ва терроризм ташкил менамояд. Дар ин самт Тоҷикистон бо Созмони аҳдномаи амнияти дастаҷамъӣ ва Созмони ҳамкории Шанхай ҳамкориҳои судмандро ба роҳ мондааст. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар тамоми самтҳои фаъолияти Созмони ҳамкории Шанхай иштирок менамояд. Дар иқтисодиёти Тоҷикистон СХШ дар рушди корхонаҳои муштарак нақши муҳим дорад. Инчунин масъалаҳои амният ва бехатарӣ барои Тоҷикистон муҳим аст, зеро бо Афғонистон, ки сарчашмаи таҳдиду хатарҳо дар минтақа баррасӣ карда мешавад, сарҳади тулонӣ дорад. Тоҷикистон дар инкишофи ҳамкориҳои ҳарбӣ дар доираи СХШ манфиатдор аст, зеро ин метавонад қобилияти муҳофизатии кишварро устувор намояд.

Тоҷикистон дар фаъолияти худ дар ҷаҳорҷубаи Созмони аҳдномаи амнияти дастаҷамъӣ аҳамияти афзалиятнок медиҳад, зеро

ҳамкориҳо дар ин самт мувофиқи манфиатҳои миллии Тоҷикистон аст. Дар фаъолият дар доираи ин созмон Тоҷикистон имконият пайдо менамояд, ки бар зидди терроризми байналхалқӣ, ифротгароӣ, гардиши ғайриқонунии маводи мухаддир мубориза барад. Тоҷикистон дар сиёсати хориҷии худ манфиатдор аст, ки Созмони аҳдномаи амнияти дастаҷамъӣ дар амалияи сиёсӣ ба механизми муҳимми таъмини амният ва беҳатарии минтақа ва ҷаҳон мубаддал гардад.

Таҳлилҳо якҷанд бартариҳои иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар доираи фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ нишон медиҳад. Якум, Тоҷикистон ҳамчун як давлати хурд барои амалӣ кардани манфиатҳои миллии ва минтақавии худ бояд дар доираи бунёдҳо ё механизмҳои муайян фаъолият намояд. Дуюм, таҳдидҳо ва хатарҳои мавҷудаи имрӯза барои таъмини амният ҳамкориҳои ҳарбию сиёсиро бо давлатҳои минтақа тақозо мекунанд ва механизми муосири тақсимои истеҳсолот ва меҳнат иштирокро дар созмонҳои минтақавии навъи ҳамгироӣ дар назар дорад. Сеюм, иштирок дар созмонҳои байналхалқӣ имкон медиҳад, ки захираҳои иловагӣ барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва вазифаҳо дар сиёсати дохилӣ ва хориҷӣ ҷалб карда шаванд. Чорум, иштирок дар созмонҳои байналхалқӣ ба таблиғи масъалаҳои байналмилалӣ Тоҷикистон, аз ҷумла татбиқи ташаббусҳои минтақавӣ ва ҷаҳонӣ, ки дар дохили кишвар низ талабот доранд, мусоидат мекунад.

Дар ҳуҷуҷа натиҷаҳои бадастомада ҷамъбаст гардида, тавсия ва пешниҳодҳои муаллиф ироа шудаанд.

ҲУҶУҶА

I. Натиҷаҳои асосии илмӣ диссертатсия

Дар натиҷаи омӯзиш ва таҳлилу таҳқиқи илмӣ масъалаи самтҳои асосии ҳамкориҳои сиёсӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсӣ байналхалқӣ, пешниҳоди чунин ҳуҷуҷа ва тавсияҳо лозим доништа мешаванд:

1. Дар сохтори муосири ҷаҳонӣ ва механизми амалӣ гардидани вазифаҳои хориҷии давлат созмонҳои байналхалқии байниҳукумати, пас аз давлат, дуҷумин субъекти фаъол ба ҳисоб мераванд. Тафовути назарраси созмонҳои байналхалқӣ аз давлат ба амалӣ намудани субъекти ҳуқуқии байналхалқӣ будан ва иҷро намудани салоҳиятҳо монеа эҷод намекунад. Ба мавҷуд набудани ҳудуд, аҳоли, ҳукумат ва истиқлолият, созмони байналхалқӣ аз ҳисоби сохтори дохилии худ вазифаҳои гузошташударо бомуваффақият иҷро намуда, ба фаъолияти мутобиқи тамоми механизми амалинамоии вазифаҳои хориҷӣ мусоидат менамояд [3-М].

2. Ба хотире, ки мақоми ҳуқуқии созмони байналхалқӣ аз доираи амали тартиботи ҳуқуқии миллии давлат берун аст, мустақилии созмон танҳо дар доираи тартиботи ҳуқуқии байналхалқӣ ва дар асоси ҳуқуқи байналхалқӣ таъмин карда мешавад [2-М].

3. Вазифаҳои асосии созмонҳои байналхалқӣ ба вазифаҳои дохилӣ ва берунӣ чудо карда намешавад. Илова бар ин, дар байни вазифаҳои баррасишуда танҳо ду вазифа – вазифаи фаврӣ ва иттилоотиро метавонанд тамоми созмонҳои байналхалқӣ бе маҳдудият иҷро намоянд. Вазифаи таҳияи меъёрҳо ва вазифаи назоратӣ муносибат ва амалияи ягонаи иҷроӣро аз ҷониби созмонҳои байналхалқӣ надорад [1-М].

4. Навъбандии созмонҳои байналхалқӣ, дар шароити имрӯза, хусусияти шартӣ дошта, дар асоси истифодаи нишондихандаҳои мухталиф амалӣ карда мешавад. Мувофиқи нишондихандаҳои мухталиф, ки дар навъбандии созмонҳои байналхалқӣ истифода мешаванд, як созмон ба якчанд навъ дохил карда мешавад. Албатта, навъбандии созмонҳои байналхалқӣ имконият медиҳад, ки хусусиятҳо ва самтҳои фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ дар алоҳидагӣ муайян карда шавад [4- М].

5. Тоҷикистон ба роҳи соҳибистиклолии худ оғоз бахшида, кӯшиш менамуд дар ҷомеаи ҷаҳонӣ мавқеи худро пайдо намояд. Дар ин самт ба роҳ мондани муносибатҳо ва ҳамкориҳо бо кишварҳои гуногун, пеш аз ҳама, кишварҳои ҳамсоя аҳамияти бузургро касб намудааст. Дар муносибатҳои тарафайни Тоҷикистон бо кишварҳои дигар принсипи эҳтироми истиқлолият ва ягонагии ҳудудӣ, баробарӣ ва манфиатҳои тарафайн риоя мегардад. Дар ин радиф, барои Тоҷикистон ҳамчун давлати хурд асосан ду масъала ҷой дорад. Якум, ин мустақкам намудани истиқлолияти сиёсӣ аст, ки барои устувор намудани он доштани сиёсати хориҷии мустақил зарур аст. Аз ин хотир, Тоҷикистон пас аз ба даст овардани истиқлолият ба ташаккул ва инкишофи сиёсати хориҷии мустақил диққати махсус равона намуд. Дуюм, нигоҳ доштани устуворӣ ва амнияти минтақавӣ ҳамчун шартӣ асосии инкишофи минбаъдаи давлат ба ҳисоб меравад. Фаъолияти сиёсати хориҷии Тоҷикистон маҳз бо назардошти ин ду масъала ба роҳ монда шудааст [1-М].

6. Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ ҳамкориҳои фаъол ва муфидро ба роҳ монда, дар ин самт дар ҳалли масъалаҳои мухталифи байналхалқӣ ва минтақавӣ ширкат меварзад. Ҳамкориҳои Тоҷикистон дар доираи чунин созмонҳои байналхалқӣ ва минтақавӣ, ба монанди СММ, Иттифоқи Аврупо, СААД, СХШ, Бонки ҷаҳонӣ, СБА ба роҳ монда шудааст. Дар доираи ҳамкориҳо бо созмонҳои байналхалқӣ ва минтақавӣ масъалаи таъмини амнияти милли, минтақавӣ ва байналхалқӣ, таъмини шароити инкишофи

иктисодиву иҷтимоии кишвар, густариш додани муносибатҳои фарҳангӣ ҳал карда мешаванд. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар фаъолияти худ дар доираи созмонҳои байналхалқӣ ва минтақавӣ, кӯшиш ба харҷ медиҳад, ки манфиатҳои миллӣ ва давлатии худро ҳифз намояд [1-М].

7. Пас аз соҳибистиклол гардидан, Тоҷикистон ҳамчун давлати соҳибистиклол озодии интихобро ба даст овард, роҳи мураккабро дар ҷустуҷӯи худмуайяннамоии миллӣ ва самтҳои бартаридоштаи сиёсати хориҷӣ тай намуд. Системаи интихоби самтҳои фаъолияти хориҷӣ дар асоси манфиатҳои геополитикӣ, иқтисодӣ ва милливу арзишӣ муайян карда шудааст. Лекин барои Тоҷикистон, ҳамчун як давлати хурд зарур меояд, ки дар маркази бархӯрди геополитикӣ ва иштирокчиёни пешбари сиёсати ҷаҳонӣ қарор дошта, доимо мавқеи тавозунро ишғол намояд. Интихоби самти фаъолияти хориҷии Тоҷикистон дар ҷустуҷӯи на танҳо шарикӣ боэътимод ва иттифоқии содику вофодор, балки ҳимоятгар ва ҳомиву пуштибон асос ёфтааст. Стратегияи фаъолияти хориҷии давлатҳои хурд наметавонад ки мустақил бошад, зеро дастгириву пуштибонии иштирокчиёни пурқувват ва аҳамиятнок ҳамчун кафолати нигоҳ доштани суверенитет, ягонагии ҳудудӣ, амният ва инкишофи иқтисодиёт хизмат менамояд. Лозим ба ёдоварист, ки Тоҷикистон ҳамчун кишвари хурд наметавонад, ки роҳи ҳамроҳнашавӣ ё нейтралитетро интихоб намояд. Аз ин хотир, яке аз самтҳои фаъолияти хориҷии Тоҷикистон – ҳамкорӣ ва иштирок дар доираи созмонҳои байналхалқӣ муҳим арзёбӣ карда мешавад [4-М].

8. Дар марҳилаҳои гуногун, ҳамкорихои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ, асосан хусусияти молиявиро доро буд. Аксарияти созмонҳои байналхалқӣ ба Тоҷикистон миқдори муайяни воситаҳои молиявиро ба таври кӯмак ва қарзҳои дарозмуддат пешниҳод намудаанд. Албатта, бо кӯмак намудан ё пешниҳод намудани қарзи имтиёзнок ва дарозмуддат созмонҳои байналхалқии молиявӣ дар назди Тоҷикистон шартҳои муайян мегузоранд, ки танҳо дар ҳолати иҷро гардидани онҳо кӯмаки молиявӣ расонида мешавад. Пас, дар чунин ҳолат метавон зикр намуд, ки дар ҳамкорихо бо созмонҳои байналхалқии молиявӣ то андозае манфиатҳои миллӣ ва давлатӣ ҳалалдор мегарданд [1-М].

II. Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо

1. Нақш ва мақоми давлатҳои хурд дар сиёсати ҷаҳонӣ чандон назаррас нестанд. Равандҳои ҷаҳонишавии муосир вазифаи асосии давлатҳои хурдро мутобиқгардӣ ва нафъе бардоштан аз ин раванд маънидод менамояд. Раванди ҷаҳонишавӣ кишварҳои хурдро дар низоми муосири олам то як андоза ба истифодабарандагони ғайрифайол, бозори кишварҳои қудратманд ва манбаи ашёи хоми онҳо табдил додааст. Аз ин рӯ, дар шароити имрӯзаи рушди глобалӣ

аз Тоҷикистон тақозо мекунад, ки сиёсати мутавозини хориҷиро ба роҳ монда, ба масъалаи таҳкими истиклолияти давлатии хеш ва таъмини худкифой тавачҷуҳи зарурӣ дошта бошад. Танҳо бо мустаҳкам намудани иқтисод ва боло бурдани худкифой метавонад худро аз таъсири манфии раванди ҷаҳонишавӣ дар амон нигоҳ дорад.

2. Созмонҳои байналхалқӣ барои иҷроиш ба давлатҳои алоҳида тавсияҳо медиҳанд, ки дар амали намудани чунин тавсияҳо давлат озод аст. Лекин, мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки як қатор созмонҳои байналхалқӣ, ба хотири кӯмакҳои қарзӣ молиявӣ иҷроиши тавсияҳо ба таври қатъӣ талаб менамоянд. Албатта, чунин ҳолатҳо дар муносибати байни давлат ва созмонҳои байналхалқӣ зиёд ба назар мерасанд, ки ба самаранокии сиёсати дохилӣ ва хориҷии давлати алоҳида таъсири манфӣ мерасонанд. Аз ин хотир, Тоҷикистонро зарур аст, ки дар ҳамкорӣ бо созмонҳои байналхалқӣ, ба таври доимӣ, ба ҳимояи манфиатҳои миллӣ ва давлатӣ таъҷил намуда, дар амали намудани тавсияҳо эҳтиёткорӣ пеша намояд;

3. Истиклолияти давлатӣ дар арсаи байналхалқӣ бо уҳдадорӣ он дар риояи истиклолияти давлатҳои дигар алоқаи ногуставӣ дорад. Ин аломатҳо бешубҳа ҷанбаи берунаи истиклолиятро тасниф менамоянд. Лекин чунин равандҳо, ба монанди ҷаҳонишавӣ ва ҳамгироии ҷаҳонӣ ба таври ногузир ислоҳоти худро нисбати истиклолияти давлатӣ дар арсаи байналхалқӣ ворид менамоянд. На танҳо истиклолият дар муносибатҳои байналхалқӣ, балки мақоми олии доштан дар ҳудуди худ, ки ҳосил давлатҳо мебошад, бештар бо ҳуқуқҳои байналмилалӣ маҳдуд карда мешавад. Аз ин хотир, дар шароити ҷаҳонишавӣ ва тақвияти фаъолияти созмонҳои байналхалқӣ, ҳимоя ва таҳкими истиклолияти давлатӣ бояд яке аз вазифаҳои аввалиндараҷаи Ҷумҳурии Тоҷикистон шуморида шавад.

ИНТИШОРИ ДОВТАЛАБИ ДАРЁФТИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ

I. Мақолаҳои илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

[1–М]. Рустамзода З.Р. Нақши васоити ахбори оммаи давлатҳои Аврупо дар ташаккули имичи Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.А. Акмалова, З.Р.Рустамзода // Ахбори ДДҲБСТ. Бахши илмҳои сиёсатшиносӣ. – Хучанд, 2020. – №2 (84). – С. 168-175.

[2–М]. Рустамзода З.Р. Созмонҳои байналхалқӣ ва истиклолияти давлатӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ [Матн] / З.Р.Рустамзода // Ахбори

ДДХБСТ. Баҳши илмҳои сиёсатшиносӣ. – Хучанд, 2020. – №4 (85). – С. 122-128.

[3–М]. Рустамзода З.Р. Давраҳои асосии ташаккул ва инкишофи созмонҳои байналхалқӣ [Матн] / З.Р.Рустамзода // Паёми ДМТ. – Душанбе, 2021. – №6. – С. 53-59.

[4–М]. Рустамзода З.Р. Баъзе масъалаҳои рушди соҳаҳои иҷтимоӣ - сиёсӣ дар ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ. [Матн] / З.Р.Рустамзода // Ахбори ДДХБСТ. Баҳши илмҳои сиёсатшиносӣ. – Хучанд, 2022. – №2 (85). – С. 154-159.

II. Мақола ва фишурдаи интишорот дар маҷмуаи маводи конференсияҳо

[5–М]. Rustamzoda Z.R. International organizations and state independence in conditions of globalization [Text] / З.Р.Рустамзода // Сборник научных статей по итогам работы Международного научного форума “Наука и инновации – современные концепции”. – Москва: Инфинити, 2021. – С. 124-131.

[6–М]. Рустамзода З.Р. Асосҳои назариявии таҳқиқи созмонҳои байналхалқӣ [Матн] / З.Р.Рустамзода // Маводи конференсияи илмӣ - амалии олимону профессорон ва муҳаққиқони ҷавон тахти унвони «Илм ва инноватсия дар низоми татбиқи ҳадафҳои Стратегияи миллӣ» баҳшида ба 30-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Рӯзи илми тоҷик. – Хучанд, 21-24 апрели соли 2021, ДДХБСТ. – С.250-255.

[7–М]. Рустамзода З.Р. Давраҳои асосии ташаккул ва рушди созмонҳои байналхалқӣ [Матн] / З.Р.Рустамзода // Маводи конференсияи илмӣ – амалӣ тахти унвони “Нақши СҶШ дар иқтисодиёти байналмилалӣ: 20 соли ҳамкориҳои судманд ва дурнамо” баҳшида ба 20 – солагии таъсисёбии СҶШ. – Хучанд, 2021. – С.224-232.

[8–М]. Рустамзода З.Р. Мафҳум ва принсипҳои асосии амнияти иттилоотии кишварҳои узви Созмони ҳамкориҳои Шанхай [Матн] / З.Р.Рустамзода // Маводи конференсияи илмӣ – амалӣ тахти унвони «Иқтисодиёти рақамӣ: ҳолат ва дурнамо» баҳшида ба 30-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 20-солагии Созмони ҳамкориҳои Шанхай. 27.10.2021, ДДХБСТ. – С.365-370.

[9–М]. Рустамзода З.Р. Масъалаҳои рушди соҳаҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ дар ҳамкориҳои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ [Матн] / З.Р.Рустамзода // Маводи конференсияи илмӣ – амалии профессорон, омӯзгорон ва муҳаққиқони ҷавони ДДХБСТ баҳшида ба эълон гаштани солҳои 2022-2026 “Солҳои рушди саноат” ва Рӯзи илми тоҷик. Баҳши сиёсатшиносӣ, ДДХБСТ. – Хучанд, 2022. – С. 220-225.

АННОТАТСИЯ

ба автореферати диссертатсияи Рустамзода Завқиддин Рустам дар мавзӯи «Самтҳои асосии ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз

рӯйи ихтисоси 23.00.04 – Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ

Калимаҳои калидӣ: созмонҳои байналхалқӣ, сиёсати хориҷӣ, истиқлолияти сиёсӣ, низоми сиёсии олам, муносибатҳои байналхалқӣ, ҳамкориҳои сиёсӣ, сиёсати дохилӣ, ҳамгирии сиёсӣ, мочарои сиёсӣ.

Мақсади асосии таҳқиқоти диссертатсиониро омӯзиш, таҳлил ва натиҷагирии ташаккул ва инкишофи ҳамкориҳои сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ ташкил медиҳад.

Ба сифати асосҳои методологӣ дар раванди таҳқиқот методҳои таҳлили сиёсӣ, методҳои системавӣ ва таърихӣ истифода шудааст. Дар раванди омӯзиши масъала, муаллиф ба як қатор таҳқиқоти назариявии муҳаққиқони соҳаи муносибатҳои байналхалқӣ таъя намудааст. Инчунин, дар таҳқиқоти диссертатсионӣ аз натиҷаи коркардҳои назариявии муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ, аз он ҷумла таҳқиқоти наватарин пешниҳод ва ҷамъбасти карда шудаанд, ки дар асоси онҳо, муаллиф ҷамъбасти назарияҳо, ҳулосаҳои нав, тавсияҳои амалиро пешниҳод намудааст.

Навгониҳои илмӣ дар таҳқиқот аз мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот бармеоянд. Мақом ва нақши Ҷумҳурии Тоҷикистон дар низоми сиёсии олам мавриди омӯзиш қарор дода шуда, дар ин самт монеаҳо ва масъалаҳои ҷойдошта ошкор карда шудаанд. Ҷанбаҳои назариявии ташаккул ва инкишофи низоми ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ мавриди баррасӣ қарор дода шуда, баҳогузорӣ гардидаанд. Ҳамкориҳои давлат бо созмонҳои байналхалқӣ ва дар ин замина вазъияту дурнамои истиқлолияти давлатӣ дар марҳилаи ҷаҳонишавӣ таҳлил карда шуда, ин ҳолат мавриди баҳогузориҳои объективӣ қарор гирифтааст. Бо омӯзиш ва таҳлили вазъии имрӯзаи сиёсати хориҷии Тоҷикистон дар самти ҳамкориҳо бо созмонҳои байналхалқӣ таъя намуда, инчунин вазъияти иҷтимоиву сиёсии Тоҷикистонро ба инобат гирифта, дурнамои ҳамкориҳои кишвар бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ ошкор карда шудаанд.

Ҷамъбасти назария ва тавсияҳои муаллифро метавон бо мақсадҳои таълимӣ ва фаъолияти мақомоту идораҳои давлатӣ, ки сиёсати хориҷиро амалӣ менамоянд, мавриди истифода қарор дод. Таҳқиқоти диссертатсионии мазкур инчунин барои дарки ҷамъонибаи роҳҳо ва доираҳои ҳамкориҳо бо созмонҳои байналхалқӣ дар шароити нави ҷаҳонӣ, бо назардошти мафиатҳои миллӣ ва давлатӣ мусоидат менамояд.

АННОТАЦИЯ

на автореферат диссертации Рустамзода Завкиддина Рустама на тему «Основные направления сотрудничества Республики Таджикистан с международными политическими организациями» на

**соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности
23.00.04 – политические проблемы международных отношений,
глобального и регионального развития**

Ключевые слова: международные организации, внешняя политика, политическая независимость, мировая политическая система, международные отношения, политическое сотрудничество, внутренняя политика, политическая интеграция, политический конфликт.

Основной целью диссертационного исследования является изучение, анализ и оценка становления и развития политического сотрудничества Республики Таджикистан с международными политическими организациями.

В качестве методологической базы в исследовательском процессе использовались методы политического анализа, системный и исторический методы. В процессе изучения вопроса автор опирался на ряд теоретических исследований исследователей в области международных отношений. Также в диссертационном исследовании были представлены и обобщены результаты теоретических исследований отечественных и зарубежных исследователей, в том числе новейшие исследования, на основании которых автор представил обобщение теорий, новые выводы и практические рекомендации.

Научные инновации в исследованиях исходят из целей и задач исследования. Изучены место и роль Республики Таджикистан в политической системе мира, выявлены существующие препятствия и проблемы в этом направлении. Рассмотрены и оценены теоретические аспекты формирования и развития системы сотрудничества Республики Таджикистан с международными политическими организациями. Состояние и перспективы государственной независимости на этапе глобализации проанализированы и подвергнуты объективной оценке. На основе изучения и анализа современного состояния внешней политики Таджикистана в направлении сотрудничества с международными организациями, а также с учетом общественно-политического положения Таджикистана определены перспективы сотрудничества страны с международными политическими организациями.

Краткое изложение теорий и рекомендаций может быть использовано в образовательных целях и в деятельности государственных органов и ведомств, осуществляющих внешнеполитическую деятельность. Данное диссертационное исследование также способствует всестороннему пониманию путей и масштабов сотрудничества с международными организациями в новых глобальных условиях с учетом национальных и государственных интересов.

ANNOTATION

**on the abstract of the dissertation of Rustamzoda Zavqiddin Rustam on the topic
“The main directions of cooperation of the Republic of Tajikistan with
international political organizations” for the degree of candidate of political**

**sciences in the specialty 23.00.04 – political problems of international relations,
global and regional development**

Keywords: international organizations, foreign policy, political independence, world political system, international relations, political cooperation, domestic policy, political integration, political conflict.

The main purpose of the dissertation research is to study, analyze and evaluate the formation and development of political cooperation of the Republic of Tajikistan with international political organizations.

As a methodological basis in the research process, the methods of political analysis, systemic and historical methods were used. In the process of studying the issue, the author relied on a number of theoretical studies of researchers in the field of international relations. Also, in the dissertation research, the results of theoretical studies of domestic and foreign researchers were presented and summarized, including the latest research, on the basis of which the author presented a generalization of theories, new conclusions and practical recommendations.

Scientific innovation in research comes from the goals and objectives of the research. The place and role of the Republic of Tajikistan in the political system of the world was studied, the existing obstacles and problems in this direction were identified. Theoretical aspects of the formation and development of the system of cooperation between the Republic of Tajikistan and international political organizations are considered and evaluated. The state and prospects of state independence at the stage of globalization are analyzed and subjected to an objective assessment. Based on the study and analysis of the current state of Tajikistan's foreign policy in the direction of cooperation with international organizations, as well as taking into account the socio-political situation in Tajikistan, the prospects for the country's cooperation with international political organizations are determined.

A summary of theories and recommendations can be used for educational purposes and in the activities of state bodies and departments engaged in foreign policy activities. This dissertation research also contributes to a comprehensive understanding of the ways and scope of cooperation with international organizations in the new global conditions, taking into account national and state interests.

**ТАДЖИКСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ПРАВА,
БИЗНЕСА И ПОЛИТИКИ**

На правах рукописи

УДК: 327 (575.3)
ББК: 66,4 (06) (2 таджик)
Р – 88

РУСТАМЗОДА ЗАВКИДДИН РУСТАМ
ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА
РЕСПУБЛИКИ ТАДЖИКИСТАН С
МЕЖДУНАРОДНЫМИ ПОЛИТИЧЕСКИМИ
ОРГАНИЗАЦИЯМИ

АВТОРЕФЕРАТ
диссертации на соискание ученой степени
кандидата политических наук по специальности 23.00.04 -
Политические проблемы международных отношений,
глобальное и региональное развитие

ХУДЖАНД – 2022

Диссертация выполнена на кафедре политологии
Таджикского государственного университета права, бизнеса и
политики

Научный	Акмалова Мунира Абдунабиевна – доктор
----------------	--

руководитель:	политических наук, профессор, декан факультета политологии и международных отношений
Официальные оппоненты:	Каримов Шамсиддин Турсунматович – доктор политических наук, директор национальной ассоциации НПО Таджикистана Джаъфаров Сайхомид Хайруллоевич – кандидат исторических наук, дотсент, декан факультета международных отношений Таджикского национального университета
Ведущая организация:	Таджикский аграрный университет имени Шириншох Шохтемур

Защита состоится «10» марта 2023 года в «15⁰⁰» часов на заседании Диссертационного совета 6D.КOA–001 при Таджикском национальном университете (734025, г. Душанбе, Буни Хисорак, учебный корпус 15, www.tnu.tj, e-mail: tgnu@mail.tj. Тел. +992 919 60 69 66).

С диссертацией можно ознакомиться на сайте www.tnu.tj и в научной библиотеке Таджикского национального университета по адресу 734025, г. Душанбе, пр. Рудаки, 17

Автореферат разослан «___» _____ 2023 года

И.о. ученого секретаря
Диссертационного совета,
доктор исторических наук

Акрами З.И.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. В истории человечества долгое время международные отношения устанавливаются через специализированные институты, которые признаются органами по международным отношениям. Эти институты выступают от имени

государства и считаются составной частью государственного аппарата. Именно на основе внешней деятельности через специализированные институты государство выступает как самостоятельный субъект международного права. С 50-х годов XIX века на международной арене появились новые акторы и участники международных отношений под названием “международные организации”, а со второй половины XX века они стали важным субъектом международного права.

В связи с этим появились новые направления во внешних отношениях государства и в осуществлении внешней политики, что способствовало быстрому развитию дипломатии в международных организациях, в том числе укреплению многосторонней дипломатии. Безусловно, появление новых тенденций в международных отношениях, бурное развитие дипломатии и сотрудничества через международные организации, появление возможностей для осуществления внешней политики в таких организациях указывает на повышение роли этих институтов на международном уровне. Поэтому на глобальном уровне и в отдельных регионах мира в политической, экономической, социальной, культурной, военной и финансовой сферах были созданы международные организации, выступавшие в качестве центра координации деятельности и отношений стран в этих областях. Постепенно влияние международных организаций в международных отношениях возрастало и они стали влиятельными субъектами на глобальном и региональном уровне. В современных условиях также наблюдается значительное влияние международных организаций на направления и развитие международных отношений. В частности, международные организации играют эффективную роль в формировании внешней политики стран и в создании пространства для сотрудничества между различными государствами. Увеличение численности международных организаций и их различные виды в современных условиях свидетельствуют об их значительном влиянии на современные международные отношения. По данным Ежегодника международных организаций (Yearbook of International Organizations), количество международных организаций из года в год имеет тенденцию к увеличению, что является отражением важности их роли в международных отношениях.

Необходимо отметить, что в современных международных отношениях международные организации выступают в качестве механизма совместной скоординированной деятельности государств в различных сферах сотрудничества. В современных условиях реализуются внешнеполитические функции государства, в том числе на основе участия и деятельности в различных международных

объединениях, которые, способствуя развитию и укреплению могущества государства и его правовой системы, не подвергают сомнению его суверенитет. Таким образом, международные организации являются устойчивой формой межгосударственного и организационно-правового сотрудничества, выступают в качестве самостоятельного субъекта международного права.

Поэтому, в зависимости от значимости роли международных организаций в современном мире, можно подчеркнуть важность изучения различных форм сотрудничества государств через подобные институты. Также вклад международных организаций в общественно-политическое развитие государств-членов стал в современных условиях одним из важных научных и практических вопросов.

После обретения Республикой Таджикистан государственной независимости и признания её в качестве самостоятельного субъекта международных отношений, страна решила установить сотрудничество и принимать участие в деятельности международных организаций в качестве одного из направлений внешней политики. С первых лет независимости и по сегодняшний день наша страна решала различные вопросы внутренней и внешней политики при поддержке и многостороннем сотрудничестве в международных организациях, а также при поддержке и содействии различных международных и региональных организаций. Поэтому определение особенностей сотрудничества Таджикистана с международными организациями, особенно выявление роли международных организаций в политическом и социальном развитии нашей страны, стало одним из важных вопросов внешней политики и международных отношений. Особенно высоко оценивая сотрудничество Таджикистана с международными организациями в политическом и социальном развитии, мы можем понять различные аспекты развития внутренней и внешней политики нашей страны и в свою очередь понять роль международных организаций в развитии отдельных государств. Выявление различных аспектов проблемы также может иметь важное значение для устранения негативных и идеалистических представлений о деятельности международных организаций.

Конечно, необходимо подчеркнуть, что сотрудничество Таджикистана с международными организациями является очень широким и многогранным. Хотя различные аспекты сотрудничества Таджикистана с международными организациями подвергались научному исследованию, до сих пор не было отдельного исследования, посвященного политическому и социальному сотрудничеству нашей страны с международными организациями, в котором были бы проанализированы и оценены различные аспекты

этого вопроса. Исследования в основном проводились по сотрудничеству Таджикистана с какой-либо конкретной международной организацией, которая в основном имеет юридические аспекты, а направления деятельности и их основные функции обсуждались согласно уставным документам.

Участие Таджикистана в деятельности международных и региональных организаций с учетом государственных и национальных интересов не было должным образом исследовано, что привело к выбору и рассмотрению нами данной темы.

Степень научной разработанности изучаемой проблемы. Исследователями всесторонне изучены формирование и развитие международных организаций, необходимость их появления и направления их деятельности на международной и региональной арене, использование международных организаций в решении различных задач на международном уровне. Исследователи обращали внимание на различные аспекты возникновения и деятельности международных организаций и развития сотрудничества между государствами в рамках этих институтов. Проведенные исследования по формированию и развитию международных организаций можно разделить на отдельные группы.

Первая группа работ посвящена обсуждению и анализу теоретических вопросов формирования и развития международных организаций в трудах западных исследователей. Большинство исследователей из этой группы представляют ведущие мировые научные центры. Исследования западных ученых отличаются высоким уровнем анализа теоретических и практических аспектов деятельности международных организаций. В этом отношении можно выделить обширные исследования Я. Харда, Дж. Когана, Д. Армстронга, Л. Ллойд, Дж. Редмонда, К. Арчера, В. Риттбергера, Б. Зангла, Ч. Кеглея и других.¹

Теоретические аспекты формирования и развития международных организаций, их роль и место в системе международных отношений изучались представителями теорий реализма, либерализма, коллективной безопасности и

¹ См.: Ian Hurd. International Organizations: Politics, Law, Practice. [Text] / Hurd, I. – Cambridge University Press, 2017. – 375p; David Armstrong, Lorna Lloyd, John Redmond. International Organisations in World Politics. [Text] / Armstrong, D. – Macmillan Education UK, 2004. – 280p; James D. Armstrong, Lorna Lloyd, John Redmond. From Versailles To Maastricht: International Organization in the Twentieth Century. [Text] / Armstrong, D. - Palgrave Macmillan, 1996. – 321p; Clive Archer. International Organizations. [Text] / Archer, C. Routledge, 2014. – 200p; Volker Rittberger, Bernhard Zangl. Internationale Organisationen: Politik und Geschichte. [Text] / Rittberger, V. – Springer-Verlag, 2013. – 346p; Kegley Ch. World Politics: Trend and Transformations. [Text] / Ch. Kegley. – Belmont: Tomson Higher Educations, 2007, 138p.

международных политических институтов. Здесь можно перечислить таких исследователей, как Л. Френсиз, Ф. Дефарж, Э.Г. Карр, Р.О. Кохэн, Л. Л. Мартин, Дж. Най, Ч. Глейзер, К. Ринг и других.¹

Исследование Я. Харда “Международные организации: политика, право, практика”² представляется очень интересным. Он обсуждает методологические основы и перспективы исследования международных организаций. На основе событий и явлений последних лет он изучил и обсудил деятельность международных организаций, их правовую и интернациональную природу, политическое противостояние, вытекающее из их деятельности.

В исследованиях группы британских исследователей Д. Армстронга, Л. Ллойд, Дж. Редмонда «Международные организации в мировой политике»³ анализируются теоретические вопросы возникновения и развития международных организаций.

Вторая группа – это работы советских и российских исследователей, которые рассмотрели теоретические аспекты деятельности международных организаций. В советское время вопросы, связанные с деятельностью международных организаций, изучались такими исследователями, как О.В. Афанасьева, Г.И. Морозов, Е.А. Шибаева, Г.М. Вельяминов, В.И. Маргиев, Е.С. Кривчикова и другие.⁴

---

¹ См.: Lieber Frances. On Civil Liberty and Self-Government (1853) [Text] / Frances, L. – Indianapolis, 2009; Дефарж Ф. Основные понятия международной политики. [Текст] / Ф, Дефарж. – М., 1995; Carr E.H. The Nemesis of Utopianism [Text] / E. Carr // Security Studies (A Reader) / Ed. by Ch.W. Hughes, Lai Yew Meng. L.; N. Y.: Routledge, 2011; Keohane R.O. International Theory and the Realist Challenge After the Cold War [Text] / R, Keohane // Neorealism and Neoliberalism: The Contemporary Debate / Baldwin D. (ed.). N. Y.: Columbia University Press, 1993; Keohane R. O. International Institutions: Two Approaches [Text] R, Keohane // International Studies Quarterly. 1988. № 32. – P.381; Martin L.L. Coercive Cooperations: Explaining Multilateral Economic Sanctions. [Text] / L, Martin. – Princeton University Press, 1992; Най Дж. С. Взаимозависимость и изменяющаяся международная политика [Текст] / Дж. Най // Мировая экономика и международные отношения. 1989. № 12; Glaser Ch. Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help [Text] / Ch, Glaser // International Security. Vol.19.-№3.1994–1995; Wright Q. A Study of War [Text] / O, Wright. – Chicago: University of Chicago Press, 1942. Vol. 2. P. 781.

² См.: Ian Hurd. International Organizations: Politics, Law, Practice.[Text] / Hurd, I. – Cambridge University Press, 2017. – 375p;

³ См.: David Armstrong, Lorna Lloyd, John Redmond. International Organisations in World Politics. [Text] / Armstrong, D. – Macmillan Education UK, 2004. – 280p.

⁴ См.: Афанасьева О.В. Краткий очерк истории Лиги наций. [Текст] / О. Афанасьева. – М., 1945.; Актуальные проблемы деятельности международных организаций: теория и практика / Отв. ред. Г. И. Морозов [Текст] / Морозов И. – М.: Международные отношения, 1982; Шибаева Е. А. Специализированные учреждения ООН. [Текст] / Е. Шибаева. – М.: Международные отношения, 1966; Маргиев В. И. Международные организации: Теоретические аспекты. [Текст] / В. Маргиев. – Майкоп, 2001; Морозов

Большинство российских исследователей обращают внимание на исследования В.И. Маргиева, в которых осуществлена систематизация теоретических основ международных организаций. Необходимо выделить, что ведущим советским, а затем российским исследователем, заложившим основы изучения международных организаций, считается Г.И. Морозов. В отдельных разделах исследований российских исследователей Г. А. Дробот, П. А. Цыганкова, М. М. Лебедевой, А. В. Картунова и другие раскрывается ряд теоретических аспектов структуры и деятельности международных организаций, при этом основное внимание направлено на проблемные аспекты вопроса.¹

В современных условиях некоторые теоретические аспекты деятельности международных организаций, связанные с различными вопросами, возникающими на международной арене, обсуждались и рассматривались российскими исследователями Д.З. Мутагировым, В.Г. Барановским, П.А. Цыганковым, Г.А. Дробот.²

Третью группу составляют труды отечественных исследователей, которые изучили практические аспекты деятельности международных организаций и различные моменты сотрудничества Таджикистана с международными организациями. В этой группе можно перечислить таких исследователей, как Р. Алимов, Ш.Д. Бабаев, Х. Зарифи, А. Мамадазимов, Т.Н. Назаров, Э. Рахматуллоев, А.З. Сабуров, З.Ш. Саидзода, А. Сатторзода, Ф. Умаров, И.К. Усманов, Х. Холикназар, А.Л. Шарипов и др.³

Г. И. Международные организации: некоторые вопросы теории. [Текст] / Г. Морозов. – М., 1974.

¹ См.: Дробот Г. А. Мировая политика. [Текст] / Г. Дробот. – М.: Юрайт, 2017; Международные отношения: теории, конфликты, движения, организации / П. А. Цыганков, Г. А. Дробот, М. М. Лебедева. [Текст] / Цыганков А. – М.: Инфра – М, 2016.; Международные отношения и мировая политика: учебно-методический комплекс / Под редакцией П. А. Цыганкова. [Текст] / А. Цыганкова. – М.: Политическая энциклопедия, 2014. – 639 с.; Картунов А. В. Возможности ООН в поддержании мира на территории бывшего СССР. [Текст] / А. Картунов // Хрестоматия «Внешняя политика и безопасность современной России. 1991 – 2002». – М.: МГИМО, 2002.

² См.: Мутагиров Д. З. История и теория международных отношений. Международные политические институты. [Текст] / Д. Мутагиров. – М.: Юрайт, 2018; Формирование позитивного имиджа России через взаимодействие с многосторонними международно-политическими институтами / Отв. ред. В.Г. Барановский. [Текст] – М.: ИМЭМО РАН, 2008; Цыганков П.А. Теория международных отношений. [Текст] / П. Цыганков. – М.: Гардарики, 2003; Дробот Г.А. Роль международных организаций в мировой политике: основные теоретические подходы [Текст] / Г.А. Дробот // Вестник МГУ. Серия 18. Социология и политология. - 1999. - №1.

³ См.: Алимов Р. Таджикистан и Китай: курсом стратегического партнёрства. Международно-политические, экономические и гуманитарные измерения сотрудничества. [Текст] / Р. Алимов. – М.: «Весь Мир», 2014. – 382 с; Бобоев Ш.Д.

Четвертая группа - диссертационные исследования, в которых изучаются различные вопросы деятельности международных и региональных организаций. В этом плане можно сослаться на диссертационные работы отечественных исследователей У.А. Мансурова, Ф.Ф. Идиева. Особо хотим упомянуть З.Х. Сайфуллоеву, К.Д. Собирову, К.С. Шарипову, З. Шарифзода, С.Д. Ризозода и других.¹

Шанхайская организация сотрудничества в геополитической структуре Среднего Востока. [Текст] / Ш. Бобоев. – Душанбе: ООО «Контраст», 2011. – 268 с; Зарифи Х. Многовекторная дипломатия Таджикистана. [Текст] / Х. Зарифи. – Душанбе: ООО «Офсет», 2010. – 352 с; Зарифи Х., Сатторов А. Таджикистан – Китай: становление государственной границы. История и современность. [Текст] / Х. Зарифи, А. Сатторов. – Душанбе: Ирфон, 2014. – 704 с; Мамадазимов А. Новый Таджикистан. Вопросы становления суверенитета. [Текст] / А. Мамадазимов. – Душанбе: Шарки озод, 1996. – 172 с.; Мамадазимов А. Развитие таджикско-китайских отношений в современных условиях [Текст] / А. Мамадазимов // Центральная Азия: Внешний взгляд. Международная политика с центрально-азиатской точки зрения. - Бишкек: ИД «Принтхаус», 2009. - С. 390-400; Назаров Т.Н. Таджикистан: экономическое сотрудничество и безопасность. [Текст] / Т. Назаров. – Минск: РУП «Белполиграф», 2003. – 264 с; Рахматуллаев Э. Миротворчество ООН в Таджикистане и перспективы превентивной дипломатии в Центральной Азии. [Текст] / Э. Рахматуллаев. – М.: ЗАО «АСТИ – Издат», 2001. – 230с.; Сабуров А.З., Сайидзода З.Ш. Информационное измерение внешнеполитического процесса в Таджикистане (1993-1995 гг.). [Текст] / А. Сабуров, З. Сайидзода – Душанбе: НИАТ «Ховар», 2007. - 68 с; Саидов З.Ш. Внешняя политика Республики Таджикистан на современном этапе. [Текст] / З. Саидов. – Душанбе: Авасто, 2006. – 560 с.; Саидов З.Ш. Основные внешнеполитические интересы Таджикистана на рубеже веков. - 4-е, доп. изд. [Текст] / З. Саидов. – Душанбе: ООО «Контраст», 2011. - 624с.; Сайидзода З.Ш., Сабуров А.З., Саидов Ф.З. Республика Таджикистан: информационное и внешнеполитическое измерения. [Текст] / З. Сайидзода. – Душанбе: Иттилоот ва муошират, 2009. – 154с.; Сатторовзода А. Актуальные проблемы внешней политики Таджикистана (Многовекторность в действии). [Текст] / А. Сатторовзода. – Душанбе: Фонд им.Ф.Эберта, 2014. – 520с.; Умаров Ф. Республика Таджикистан и мусульманский мир: особенности сотрудничества. [Текст] / Ф. Умаров. – Душанбе: Ирфон, 2011. – 184с; Усмонов И.К. Миростроительство в Таджикистане. [Текст] / И. Усмонов. – Душанбе: Деваштич, 2006. – 160с; Х. Холикназар. Деятельность Республики Таджикистан в процессе становления и развития ШОС. [Текст] / Х. Холикназар. – Душанбе: Ирфон, 2014. - 384 с.; Шарипов А.Л. Таджикско-российские отношения: состояние и перспективы [Текст] / А. Шарипов // Тоҷикистон ва ҷаҳони имруз. - 2002. - №3. - С. 51-54. 92.

¹ См.: Мансуров У.А. Международно-правовые основы сотрудничества Республики Таджикистан с международными межправительственными организациями. [Текст] / У. Мансуров. – Душанбе, 2008; Идиев Ф.Ф. Международно-правовые основы участия международных организаций в урегулирование конфликта в Таджикистане. [Текст] / Ф. Идиев. – Душанбе, 2011; Сайфуллоева З.Х. Роль международных организаций и стран сотрудничества в укреплении мира в Таджикистане: их опыта Таджикистана. [Текст] / З. Сайфуллоева. – Душанбе, 2007; Собирова К.Д. Вклад международных организаций в решение политических, социально-экономических и культурных проблем Горно-Бадахшанской Автономной Области Республики Таджикистан в годы независимости (1991-2011). [Текст] / К. Собирова. – Душанбе, 2015; Шарипова К.С. Национальная безопасность Республики Таджикистан в контексте региональных и

Связь работы с научным программами (проектами) и темами.

Диссертационная работа выполнена в рамках научно-исследовательской темы кафедры политологии Таджикского государственного университета права, бизнеса и политики на 2015-2020 гг. «Влияние мировые политические процессы социально-экономическом и политическом развитие независимого Таджикистана: проблемы, стратегии и развития».

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТЫ

Объектом исследования является политическое сотрудничество Республики Таджикистан с международными политическими организациями в период независимости.

Предметом исследования является освещение различных аспектов политического сотрудничества Республики Таджикистан с международными политическими организациями и их особенностей.

Целью исследования является изучение, анализ и оценка становления и развития политического сотрудничества Республики Таджикистан с международными политическими организациями.

Для достижения цели исследования были поставлены и решены **следующие задачи:**

- изучение, анализ и оценка места и роли Республики Таджикистан в мировой политической системе;
- рассмотрение и анализ формирования и развития системы сотрудничества Республики Таджикистан с международными политическими организациями;
- изучение и анализ деятельности международных организаций и проблем государственной независимости в современных условиях международных отношений;
- изучение и анализ места международных политических организаций в политическом развитии Республики Таджикистан;
- выявление и анализ реалий сотрудничества и связей Республики Таджикистан с международными политическими организациями;
- анализ текущего состояния и перспектив развития сотрудничества Таджикистана с международными и региональными организациями.

Научная новизна диссертационного исследования. Научная новизна исследования исходит из его целей и задач, которые включают в себя следующие аспекты:

- изучены место и роль Республики Таджикистан в политической системе мира, выявлены существующие в них препятствия и

международных вызовов. [Текст] / К. Шарипова. – Душанбе, 2017; Шарифзода З. Международное сотрудничество Республики Таджикистан в борьбе с терроризмом. [Текст] / З. Шарифзода. – Душанбе, 2017; Ризозода С.Д. Место и роль международных региональных организаций в политических процессах. [Текст] / С. Ризозода. – Душанбе, 2019.

проблемы. На основе определения места и роли Таджикистана в мировой политической системе автор сгруппировал и проанализировал основные влияющие факторы;

- обсуждены и оценены теоретические аспекты формирования и развития системы сотрудничества Республики Таджикистан с международными политическими организациями;

- проанализировано сотрудничество государства с международными организациями и, в этом контексте, - состояние и перспективы государственной независимости на этапе глобализации, и осуществлена объективная оценка этой ситуации;

- объективно анализируется место международных политических организаций в политическом развитии Республики Таджикистан с учетом влияющих факторов;

- путем анализа реалий и связей Республики Таджикистан как примера отдельной международной политической организации, в целом были объективно оценены роль и место международных политических организаций, выявлены и обсуждены имеющиеся недостатки;

- на основе изучения и анализа современного состояния внешней политики Таджикистана в сотрудничестве с международными организациями, а также с учетом общественно-политического положения Таджикистана определены перспективы сотрудничества страны с международными политическими организациями.

Основные положения, выносимые на защиту:

- реалии международных отношений показывают, что государства неоднородны и неравны с точки зрения территории, населения, природных ресурсов, экономического потенциала, социальной и политической стабильности, политического управления, технологического развития и опыта государственности. На место и роль Таджикистана в мировой политической системе повлияли различные факторы: политическое положение страны на момент обретения независимости, географические, экономические, социальные и другие факторы. Формирование места и роли Таджикистана в политической системе мира происходило постепенно и по мере решения различных внутренних и внешних проблем и вопросов;

- международные организации играют видную роль в укреплении сотрудничества между государствами и в решении различных вопросов на глобальном и региональном уровне. В современных условиях значительна их роль в решении социальных и политических проблем. Неоспорима важность политической и социальной роли международных организаций в современных международных отношениях. Важным аспектом деятельности международных

организаций является то, что они могут выступать в качестве форума для обсуждения и решения различных глобальных и региональных проблем. Взаимоотношения и сотрудничество государств с международными организациями зависят от состояния развития конкретного государства, от круга проблем, рассматриваемых международными организациями, и от факторов времени и места. Основные факторы сотрудничества государства с международными организациями могут быть различными;

- государственная независимость страны неразрывно связана с обязанностью соблюдать и уважать независимость других государств. Эти аспекты, несомненно, классифицируют внешний аспект независимости. Однако такие процессы, как глобализация, глобальная и региональная интеграция, неизбежно вносили изменения в государственную независимость на международной арене. Не только полная самостоятельность в международных отношениях, но и высокий статус обладания политической властью на своей территории, характерный для национальных государств, большей частью ограничивается международными правами и нормами;

- одним из главных факторов развития современного мира является расширение международного сотрудничества и интеграционных процессов. Анализ исторического опыта свидетельствует, что естественные человеческие чувства ведут мировое сообщество к миру, согласию и взаимовыгодному сотрудничеству. В этом велики роль и место глобальных и региональных международных организаций в обеспечении пространства для сотрудничества и интеграции стран. Именно благодаря международным организациям Таджикистан имеет благоприятную возможность внести свой вклад в решение различных глобальных и региональных проблем. Поэтому деятельность Таджикистана в различных международных организациях считается одним из важных направлений его внешней политики. Международное сотрудничество в условиях глобализации экономических процессов, совместное противодействие стран региональным и глобальным угрозам безопасности: терроризму, экстремизму и наркотрафику, расширяет возможности внешней политики в достижении национальных интересов и обеспечении безопасности;

- не только внутривнутриполитические факторы, но и международная и региональная обстановка оказали существенное влияние на разработку внешнеполитической стратегии и на деятельность Таджикистана в международных и региональных организациях. Для понимания развития и изменения роли, места и значения

международных организаций во внешней политике Республики Таджикистан необходимо рассмотреть периоды становления и укрепления сотрудничества страны с международными организациями. В отношениях Таджикистана с международными организациями наблюдается тенденция к эффективному сотрудничеству. По его характеристикам можно выделить три периода развития сотрудничества Таджикистана с международными организациями. Таджикистан наладил сотрудничество с различными международными организациями в своей внешней политике, исходя из политических, экономических, социальных, геополитических интересов и культурных факторов. Наша страна добилась значительных успехов в сотрудничестве с различными международными организациями;

- участие Таджикистана в деятельности различных международных организаций отвечает политическим и экономическим интересам страны, в связи с чем необходима дальнейшая поддержка и расширение сотрудничества с этими организациями. При участии страны в деятельности международных организаций осуществляется реализации ряда важных задач: формирование нового качества управления экономикой, налаживание общественных отношений, демократизация политических процессов, создание необходимых условий для расширения международного сотрудничества за счет увеличения потока импорта и экспорта товаров, расширения научно-технического и производственно-технологического сотрудничества, совершенствования финансово-кредитной политики, налогообложения и бюджетирования.

Теоретико-методологическая и научно-практическая значимость исследования. В процессе изучения проблемы автор обратился к ряду теоретических исследований в области международных отношений таких исследователей, как В. Н. Федоров, И. Мюллер, Ф.М. Заемский, Т. Вейс, А.И.Никитин и Л.Е. Гришаева и др.

Объект, предмет и цель исследования способствовали выбору и использованию методов политического анализа, системных и исторических методов. Политический анализ используется применительно к внешней политике, к деятельности международных и региональных организаций. Институциональный подход использован при рассмотрении международных организаций как отдельных институтов в системе международных отношений, установлении их роли и места в новом мировом порядке. Для определения различных типов международных организаций как важных элементов международных отношений использовался системный подход. В рамках системного метода осуществлен анализ международной действительности, характера деятельности

международных организаций, формирования внешнеполитического курса во взаимодействии с другими участниками международных отношений. Исторический подход использован при анализе становления и развития внешней политики Таджикистана, возникновения международных организаций как субъектов мировой политики.

В диссертации представлены и обобщены результаты теоретической работы отечественных и зарубежных исследователей, в том числе новейшие исследования, на основе которых автор представил обобщений теорий, а также новые выводы и практические рекомендации. Краткое изложение авторских теорий и рекомендаций может быть использовано в образовательных целях и в деятельности государственных органов и ведомств, осуществляющих внешнеполитическую деятельность. Диссертационное исследование также способствует всестороннему пониманию путей и масштабов сотрудничества с международными организациями в новых глобальных условиях с учетом национальных и государственных интересов.

Личный вклад в исследование соискателя ученой степени. Разработка и всесторонний анализ предмета диссертационного исследования являются предметом многолетней деятельности автора. Автор принимал непосредственное участие во всех этапах исследования и самостоятельно обобщил его результаты.

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Диссертация на тему «Основные направления сотрудничества Республики Таджикистан с международными политическими организациями» на получение ученой степени кандидата политических наук соответствует паспорту специальностей Высшей аттестационной комиссии при Президенте Республики Таджикистан по специальности 23.00.04 - Политические проблемы международных отношений, глобальное и региональное развитие.

Апробация и реализация результатов диссертации. По теме диссертации опубликованы 4 научные статьи в рецензируемых научных журналах из списка Высшей аттестационной комиссии при Президенте Республики Таджикистан. Основные результаты исследования докладывались на различных университетских, республиканских и международных научно-практических конференциях и семинарах, в том числе: на научно-практической конференции «Наука и инновации в системе реализации целей Национальной стратегии» (21-24 апреля 2021г., Худжанд), научно-практической конференции «Роль ШОС в международной экономике: 20 лет взаимовыгодного сотрудничества и перспективы» (г. Худжанд), научно-практической конференции «Актуальные вопросы

международных отношений и дипломатии (г. Душанбе), научно-практической конференции «Цифровая экономика: состояние и перспективы» (27 октября 2021 г., г. Худжанд).

Структура и объем диссертации. Работа состоит из введения, общего описания исследования, двух глав, шести параграфов, заключения и списка использованной литературы.

ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ

Во введении к диссертации обосновывается важность изучения темы, анализируется степень изученности темы, обсуждаются объект и предмет исследования, обозначены цель и задачи исследования, доказана научная новизна, указывается на содержание исследования, основные положения, выносимые на защиту, теоретико-методическая и научно-практическая значимость исследования, личный вклад соискателя, соответствие диссертации паспорту научной специальности. Также во введении показаны апробация и внедрение результатов диссертационного исследования, представлены структура и объем диссертации.

Первая глава диссертации - **«Теоретико-методологические вопросы исследования взаимодействия акторов мировой политической системы»** - состоит из трех параграфов, в которых рассматриваются место и роль Республики Таджикистан в политической системе мира, теоретически рассмотрено формирование системы сотрудничества с международными политическими организациями, деятельность международных политических организаций в укреплении государственной независимости.

В первом параграфе первой главы – **«Место и роль Республики Таджикистан в мировой политической системе»** - подчеркивается, что эффективность международного сотрудничества государства зависит от его роли и места в мировой политической системе. Подчеркивается, что провозглашение государственной независимости и ее признание различными субъектами международных отношений стало большим шагом в признании Республики Таджикистан в современной политической системе мира. С первых лет независимости наша страна прилагала усилия к этому и проделала значительную работу по укреплению своей позиций и роли на международном уровне.

Место Таджикистана в политической системе современного мира устанавливается международным правом. Безусловно, международное право в большей степени представляет собой официальную сторону международных отношений, которая не отражает реалий современного мира и конфликтности отношений между странами.

Подчеркивается, что реальность международных отношений такова, что государства не являются однородными и равными с точки зрения территории, населения, природных ресурсов, экономического потенциала, социальной и политической стабильности, политического управления, технологического развития и опыта государственности. В любом случае в системе международных отношений могло бы быть велико влияние тех государств, которые имеют высокие достижения в различных областях.

Уровень социально-экономического и общественно-политического развития государства, его географическое положение, национально-исторические традиции народа, цели и требования по обеспечению независимости и безопасности являются определяющими факторами роли и места государства в мировой политической системе. Основным фактором эффективной деятельности суверенного государства в системе международных отношений являются объективные национальные или - интересы, связанные с суверенитетом, территориальной целостностью и принципом невмешательства во внутренние дела.

Переходный период является одним из влияющих факторов, связанных с положением и ролью нашей страны в политической системе современного мира. К сожалению, состояние политического развития и кризис первых лет независимости сказались на месте и роли нашей страны на международном уровне. В период перехода к государственной независимости Таджикистан столкнулся с серьезными политическими проблемами и вмешательством внешних факторов. Подчеркивается, что фактор политической обстановки в период обретения Таджикистаном независимости оказал существенное влияние на формирование его внешнеполитического курса, и особенно на развитии сотрудничества с международными организациями.

Серьезная позиция Таджикистана по вопросам внешней политики и международных отношений в первые годы независимости наблюдается на 16-й сессии Верховного Совета. Исследователи-международники рассматривают проведение 16-й сессии Верховного Совета как важный этап в формировании внешнеполитического курса Таджикистана. Точная позиция Таджикистана по внешней политике была сформулирована на 16-й сессии Верховного Совета. До тех пор существовала неопределенность в направлениях внешней политики страны и не было четко определено, с какими странами Таджикистан предпочитает сотрудничать.

Подчеркивается, что в период независимости Соглашение об установлении мира и национального согласия в Таджикистане в большей степени способствовало определению места Таджикистана в

системе международных отношений. Особенно с достижением национального мира и согласия у Таджикистана появилась благоприятная возможность для укрепления его роли в системе международных отношений.

В международных отношениях привлекательность страны является одним из важных аспектов для восстановления отношений с другими субъектами. В первые годы независимости кризисное состояние и внутренние конфликты резко снизили привлекательность нашей страны, и, как известно, большинство дипломатических миссий в это время покинули Таджикистан. Мир и национальное единство возродили привлекательность Таджикистана, а субъекты - отношений укрепили свои отношения с Таджикистаном.

Отмечается, что фактором, влияющим на формирование внешнеполитического курса и на развитие позиции Таджикистана в мировой политической системе, является геополитическое положение региона. Республика Таджикистан расположена в нестабильном геополитическом регионе, где сотни лет продолжаются геополитические конфликты, особенно политические игры сверхдержав и их влияние в различных сферах. В настоящее время подобное геополитическое противостояние продолжается в иной форме и с новыми участниками.

Также на место и роль отдельных государств в политической системе мира может влиять состояние региональной и международной безопасности. На наш взгляд, защита безопасности, стабильность и выживание являются одними из основных мотивов в действиях государств в мировой политической системе, в том числе в их присоединении к различным военно-политическим соглашениям. Место и роль Таджикистана в современной мировой системе также зависят от ситуации с безопасностью региона и мира в целом.

Во втором параграфе первой главы – **«Становление и развитие системы сотрудничества Республики Таджикистан с международными политическими организациями»** - анализируются теоретические аспекты формирования системы сотрудничества с международными организациями.

Отмечается, что важным аспектом создания и деятельности различных международных организаций является их функциональный аспект. Необходимо помнить, что создание международных организаций осуществлялось исходя из потребностей человеческого общества и из создания подходящего поля для сотрудничества между государствами. Конечно, было высказано много интересных мнений о необходимости создания международных организаций. По сути, создание международных организаций связано с продвижением взаимовыгодного сотрудничества между странами в

различных направлениях. Важным аспектом деятельности международных организаций является то, что они могут выступать в качестве форума для обсуждения и решения различных глобальных и региональных проблем.

Безусловно, отношения и сотрудничество государства с международными организациями зависят от степени развития государства, от круга проблем, рассматриваемых международными организациями, и других факторов. Социально-политические отношения государств с международными организациями зависят от их положения в системе международных отношений и от их потенциала. На наш взгляд, отношение больших и сильных государств к малым государствам по поддержанию отношений является неодинаковым у международных организаций различной направленности.

В современных условиях сотрудничество государства и международных организаций проявляется в намерении решить различные задачи, в том числе с учетом потребностей государства, прежде всего геополитических, политических, экономических, социальных и т.д. Общественно-политическое сотрудничество государства и международных организаций обусловлено их основными задачами. Чем в большем объеме государство и международные организации будут выполнять свои обязанности, тем эффективнее будут отношения между ними.

Посредством нормативной задачи международные организации играют эффективную роль в решении различных глобальных проблем и в налаживании тематических отношений между государствами. Международные организации выступают в качестве форума, на котором государства консультируются по разработке различных глобальных и региональных стандартов и приходят к определенному выводу. Опыт международных отношений в современных условиях показывает, что международные организации вносят явный вклад в нормотворческую работу на глобальном и региональном уровне или сами решают различные проблемы между группой государств.

Отмечено, что членство и сотрудничество государств в составе международной организации усиливает их ответственность. Международные организации рассматриваются как механизм, требующий подотчетности членов при выполнении той или иной поставленной задачи или соблюдения различных установленных принципов. Поэтому в составе международных организаций государства испытывают чувство ответственности и стараются в определенной степени следовать установленным нормам.

Социально-политическое сотрудничество государства с международными организациями зависит от задач государства и от

общих задач международных организаций. Также общественно-политическое сотрудничество государства и международных организаций зависит от существующей правовой базы. Общеизвестно, что Устав ООН является основной правовой нормой для мирового сообщества, в том числе в вопросах сотрудничества государства и международных организаций.

По проблемам сотрудничества государства и международных организаций в политической, экономической, социальной, культурной и других сферах международных отношений принято большое количество универсальных и региональных, двусторонних и многосторонних международных соглашений и договоров. Деятельность государства и международных организаций регулируется правовыми нормами. В первую очередь это правовые нормы отдельного государства, его конституция, а затем правовые нормы, разработанные и принятые совместно государствами-членами созданных международных организаций.

Международная организация является средством совместного решения международных проблем, затрагивающих интересы наций и народов, государства и общества. Соответственно субъектами этих международных институтов являются нации и народы, государство, органы власти и их объединения. В уставе международных организаций эти образования считаются членами. В заседаниях международных организаций могут участвовать различные категории субъектов: полноправные члены, ассоциированные лица, наблюдатели и приглашенные.

В третьем параграфе первой главы - **«Международные организации и государственная независимость в современных условиях международных отношений»** - подчеркивается, что активизация международных политических организаций накладывает ряд ограничений на укрепление независимости национального государства. Вопрос о соотношении деятельности международных организаций и государственной независимости стран устанавливается на основе правовых норм. Правовой аспект деятельности международных организаций проявляется в том, что он строится на основе международно-правовых норм и внутригосударственных правовых норм и имеет характер созидательных правовых норм. Обладая этой характеристикой, международные организации создают правовую основу для международных отношений, а также обеспечивают их стабильность и порядок.

Вопрос о государственной независимости признан важным принципом современных международных отношений. В Хельсинкском Заключительном акте особое внимание уделяется независимости государств-членов ОБСЕ. В этом международном

документе указано, что государства-члены уважают равенство, суверенитет, особенности друг друга и все права, связанные с их независимостью, включая право каждого государства на юридическое равенство, территориальную целостность, свободу и политическую независимость.

На самом деле независимость государств относительна и ее защита зависит от различных факторов и от положения отдельных государств в системе международных отношений. Конечно, во всех случаях в международных отношениях государства стараются защитить и укрепить собственную независимость. Но в любом случае на этот процесс оказывают влияние различные факторы.

Защита государственной независимости становится более возможной в составе международных организаций, поскольку в этом пространстве государство имеет возможность выдвигать свои требования и интересы на основе установленных норм. Международные организации также позволяют малым государствам выражать их позицию. Поэтому международные организации являют собой поле, в котором слаборазвитым государствам предоставляется возможность представить свои инициативы.

Во многих случаях международные организации выступают как основа для защиты и сохранения государственной независимости стран-членов. В частности, они помогают в решении проблем государств, вступивших в кризис, и тем самым способствуют защите их независимости. Влияние международных организаций на независимость государств также зависит от типа международной организации и от сферы ее деятельности.

Международные межправительственные организации создаются с включением в их состав государств и с обязательным соблюдением общепризнанного принципа международного права, обеспечивающего равенство суверенитета государств и создание организации на добровольной, многосторонней и договорной основе. Именно учредительный документ (устав, договор) международных организаций определяет баланс между суверенитетом государства и общими целями и интересами организации. Кроме того, такой документ выступает субъектом международного права той или иной организации, реализующей волю государств-учредителей о создании нового субъекта международного права и о наделении его международными правами и обязанностями по участию в международных отношениях.

Подчеркивается, что в большинстве случаев в деятельности международных организаций учитываются интересы государства, имеющего устойчивое положение, экономически развитого, обладающего определенной военной силой. Иными словами, в

контексте качественного сотрудничества высокого уровня, о котором упоминает автор, в основном отвергаются интересы и требования относительно небольших и слабых стран либо против них используется «политика под зонтом».

Глобализация как фактор, влияющий на развитие международных отношений, предложила новое отношение к независимости и ее содержанию. Большинство авторов упоминают об ослаблении «государственной самостоятельности», когда государство вынуждено «делиться» своими полномочиями с международными структурами и неправительственными организациями.

Наблюдается изменение роли государства, особенно в развитых странах мира. Информационно-финансовые процессы, связанные с глобализацией, ограничивают возможности национальных правительств контролировать внутреннюю ситуацию и управлять ею. Отдельные государства, находясь под растущим влиянием конъюнктуры мировых рынков, на определенном уровне теряют самостоятельность национальной экономики. Они постепенно перестают оказывать существенное влияние на свое внутреннее положение в экономической и финансовой сфере. В свою очередь информационные потоки и распространение различной информации становятся все более неуправляемыми.

Связь между деятельностью международных организаций и государственной независимостью устанавливается на основе существующих правовых аспектов. Правовой аспект деятельности международных организаций проявляется в том, что они создаются на основе международно-правовых норм и внутригосударственных правовых норм и имеют характер создающихся правовых норм.

Вторая глава диссертации - **«Особенности формирования, развития и укрепления сотрудничество Таджикистана с международными политическими организациями»** - состоит из трех параграфов, в которых рассматривается место международных политических организаций в политическом развитии Таджикистана, обсуждены реалии сотрудничества и связи Республики Таджикистан с международными политическими организациями, состояние и перспективы такого сотрудничества.

В первом параграфе второй главы - **«Место международных политических организаций в политическом развитии Республики Таджикистан»** - анализируются и оцениваются роль и статус международных политических организаций в политическом развитии Таджикистана.

Вхождение Таджикистана в международную политическую систему рассматривается как необходимость в процессе становления и обеспечения политического развития. Ведь именно в международной

политической системе обеспечиваются ресурсы и необходимые возможности для двустороннего и многостороннего сотрудничества. Участие Таджикистана в различных международных и региональных механизмах снимает все препятствия на пути интеграции и создает благоприятные условия для дальнейшего развития.

Подчеркивается, что одним из важных аспектов внешней политики Республики Таджикистан является развитие многосторонних отношений и сотрудничества с различными международными политическими организациями. Этот момент четко прописан в важных правовых документах Республики Таджикистан.

Основными предпосылками формирования и развития отношений Таджикистана с международными организациями являются прежде всего, национальные интересы, осуществление политических реформ, выполнение международных обязательств, состояние и условия развития республики, ее положение и роль в международных отношениях, обеспечение безопасности и стабильности, достижение целей развития тысячелетия, способствующих решению внутренних, региональных и глобальных проблем.

В развитии сотрудничества с международными организациями Республика Таджикистан уделяет особое внимание международным политическим организациям. Среди них по сегодняшний день наша страна сотрудничает с авторитетными международными политическими организациями: ООН, ОБСЕ, СНГ, ШОС, ОДКБ, СЭС (Организация экономического сотрудничества), Азиатский диалог сотрудничества, Консультации по сотрудничеству и доверию в Азии. Сотрудничество с этими организациями во многом важно для нашей страны, и до настоящего времени Таджикистану удавалось решать многие политические и экономические вопросы и вопросы безопасности благодаря их деятельности.

Республику Таджикистан побуждают к сотрудничеству с международными политическими организациями следующие мотивы: статус и влияние международной организации; весомый вклад организации в решение политических задач; опыт организации; культурно-геополитический фактор; благоприятная платформа для сотрудничества со странами-членами; соответствие целей страны программным целям организации; экономические, социальные и политические интересы; возможность заявить о себе в организациях; эффективность функционирования организации; наличие подходящих условий и т.д.

Таджикистан начал сотрудничество с ООН и ОБСЕ прежде всего потому, что они были одними из самых влиятельных международных и региональных организаций в новых для нашей страны условиях независимости. Через членство в этих организациях наша страна

смогла представить себя как полноправного участника международных отношений. В частности, была важна политическая мотивация и решение политических задач нашей страны через членство в этих авторитетных международных организациях.

Для сотрудничества Таджикистана с СНГ существуют конкретные мотивы: опыт сотрудничества с участниками, геополитический фактор, существующая инфраструктура, военный фактор, решение политических задач, политические условия и т.д. Политические, экономические и социальные мотивы, проблемы безопасности, геополитика и т. д. более важны для членства в ШОС. На наш взгляд, членство в ОДКБ в большей степени мотивированно проблемами безопасности, политической, военной и геополитической составляющими. Под влиянием цивилизационного мотива наша страна как часть исламского мира наладила сотрудничество с ОИС, чтобы на этой площадке установить взаимовыгодные отношения с мусульманскими странами.

Подчеркивается, что международные политические организации сыграли эффективную роль в политическом развитии Республики Таджикистан. На основе сотрудничества с ними в период независимости наша страна смогла выполнить значительные работы по проведению политических реформ. В этом можно отметить роль нормотворчества, оказавшего глубокое влияние на политическое развитие нашей страны. Став членом международных организаций, Республика Таджикистан обязана одобрить и принять их уставы и некоторые международные конвенции. Поэтому, став членом ОБСЕ и ООН, Таджикистан был вынужден принять ряд международных конвенций, также носивших политический характер.

Республика Таджикистан проложила путь демократическому развитию. Безусловно, в процессе демократизации и укрепления ее элементов велика роль международных политических организаций. В большинстве случаев демократические элементы, которые отражены в Конституции Таджикистана и в законодательстве страны, находят выражение в международно-правовых документах и в уставах международных политических организаций. В частности стандарты, касающиеся политических прав человека, организации народной власти, обеспечения законности, организации прозрачных и демократических выборов, политического плюрализма, свободной деятельности СМИ и т.д., затрагиваются международным правом и проистекают из него.

Республика Таджикистан пыталась использовать возможности международных политических организаций, например ООН и ОБСЕ, чтобы представить себя новым независимым государством и наладить взаимовыгодное сотрудничество для будущего развития. Однако в

связи с изменением политической ситуации и внутренним конфликтом в стране масштабы нашего сотрудничества с этими двумя организациями изменились. Таджикистан после начала внутреннего конфликта и мирового кризиса обратился к международным политическим организациям как к важному средству разрешения политического конфликта и стабилизации своего политического положения.

Представительство ОБСЕ в Республике Таджикистан действует на основе четырех конкретных измерений: военно-политического, экономического, экологического и человеческого. Когда Республика Таджикистан выразила желание стать членом ОБСЕ, от организации подчеркивалась необходимость использования её опыта, авторитета и способностей, значение демократических преобразований в обществе, необходимость укрепления безопасности на национальном, региональном и международном уровнях, создания ключевых элементов гражданского общества и решения проблем национальных меньшинств.

После стабилизации ситуации в Таджикистане и восстановления мира и стабильности одним из вопросов, представляющих интерес для международных политических организаций в сотрудничестве с Таджикистаном, стало развитие политической системы и демократизация общества. Можно с уверенностью сказать, что международные политические организации внесли значительный вклад в формирование и развитие в нашей стране демократических институтов. В этот период было реализовано множество проектов международных политических организаций по укреплению демократической системы. Международные политические организации, в частности ООН и ОБСЕ, акцентируют внимание на следующих аспектах демократизации: развитие демократических институтов, свобода совести и выражения мнений, права и свободы человека, деятельность политических партий, важность роли независимых СМИ, становление и развитие гражданского общества, развитие независимой судебной системы, введение моратория на смертную казнь, свобода вероисповедания, обеспечение прозрачности и отчетности в политической системе, проведение выборов и на других вопросах, связанных с демократическим строем, что вызывает большой интерес.

Во втором параграфе второй главы - **«Реальность сотрудничества и связей Республики Таджикистан с международными организациями»** - исследован вопрос о направлениях сотрудничества Республики Таджикистан с международными организациями. В период независимости в основу формирования и развития отношений Таджикистана с международными организациями легли различные

факторы. Конечно, основания для формирования и развития отношений с международными организациями в период независимости страны неодинаковы, и факторы влияния тоже были разными. Особенно существенно в данном случае влияние политических, экономических, социальных, геополитических, идеологических, культурных, переходных и др. факторов. В становлении и развитии сотрудничества Таджикистана с международными организациями в отдельные периоды независимости основой выступали различные факторы.

Национальные интересы страны играют важную роль в формировании и развитии сотрудничества между Республикой Таджикистан и международными организациями. Во все периоды развития независимого Таджикистана этот фактор был признан краеугольным камнем развития сотрудничества с различными международными организациями.

За годы независимости внешняя политика страны в сотрудничестве с международными организациями сыграла решающую роль в восстановлении мира и национального согласия, обеспечении экономического развития, реализации внутренних возможностей в области транспорта и связи, в освоении гидроэнергетических ресурсов, укреплении политической независимости государства.

Необходимо рассмотреть особенности вхождения новых независимых государств в систему международных отношений, отметить значение информационного влияния ведущих субъектов системы международных отношений на формирование общественного мнения. Эти субъекты в основном используют «мягкую силу» и участвуют в формировании общественного мнения в независимых постсоветских странах.

В большинстве случаев малые страны признаются не субъектами системы международных отношений, а объектами геополитической борьбы между крупными странами. В определенной классификации политических законов малые государства всегда находятся под геополитическим влиянием крупных глобальных и региональных государств. Внутренняя и внешняя политика таких малых стран практически зависит от позиции, которую они занимают в полемике и борьбе между ведущими субъектами системы международных отношений.

В такой ситуации, когда ведущие субъекты системы международных отношений находились в разгаре жесткой борьбы за обретение новых сфер влияния за счет стран бывшего социалистического лагеря, каждой стране было необходимо стабилизировать свое положение и определить приоритетные

направления её внешней политики. По этой причине для Таджикистана как нового независимого государства, не имевшего необходимого опыта в реализации внешней политики и в определении его положения на международной арене, возникла необходимость в определении четких направлений внешней политики.

Различные силы в Таджикистане, вышедшие на арену политической борьбы до начала периода независимости, были исключены из геополитических представлений советской эпохи и результатов ее распада, и для реализации своих целей, касающихся государства и национальных интересов, будущего развития и статуса страны, они игнорировали место государства в новом опасном и угрожающем мире. Кроме того, находящиеся у власти политики, из-за ограниченности политической воли, не могли определить направление и содержание внутренней и внешней деятельности государства, обеспечить баланс интересов различных сил общества, направлять их в достижение национальных целей.

Отмечается, что одним из основных направлений развития современного мира является расширение международного сотрудничества и интеграционных процессов. Анализ исторического опыта свидетельствует, что естественные чувства ведут мировое сообщество к миру, согласию и взаимовыгодному сотрудничеству. Поэтому велики роль и позиция международных и региональных организаций в обеспечении сотрудничества и интеграции разных стран.

Итак, сотрудничество Таджикистана с международными организациями и подключение страны к глобальным процессам общественного развития считаются одними из важнейших направлений внешней политики. Усиление взаимозависимости национальных государств в условиях глобализации различных сфер международной жизни, а также широкий спектр современных рисков и угроз в регионе обязывает все страны Центральной Азии обсуждать на высоком уровне вопросы обеспечения совместной безопасности и стабильности в двусторонних и многосторонних проектах.

Малым странам, подобным Таджикистану, необходимо обеспечить вхождение в систему международных отношений и укрепить в ней свои позиции для защиты национальных и государственных интересов, сохранения баланса сил мировых держав. По этой причине таким странам необходимо проводить внешнюю политику на основе уважения и принятия универсальных норм и принципов международного права. В этом особое значение имеет необходимость защиты национальных и государственных интересов.

В новейшей истории государственности высшими целями внешней политики Таджикистана являются: защита и обеспечение национальных интересов, вхождение в систему международных отношений и повышение авторитета страны на мировой арене, создание благоприятных внешних условий для укрепления государственной независимости, обеспечение устойчивого развития страны.

Международная роль каждой страны определяется на основе ее вовлеченности и благодаря активной позиции в решении региональных и международных вопросов, которая реализуется через участие в деятельности международных и региональных организаций. В современных условиях одним из основных направлений внешней политики Таджикистана является участие в деятельности международных межправительственных и неправительственных организаций. Поэтому сегодня Таджикистан является полноправным членом большого количества международных и региональных организаций.

На основе анализа особенностей, направлений, содержания сотрудничества Республики Таджикистан с международными организациями можно выделить три этапа становления и развития сотрудничества: 1991-2000 гг.; 2001-2015 гг.; 2016 г. – по настоящее время;

- в период 1991-2000 гг. сотрудничество Таджикистана осуществлялось в основном в составе СНГ, когда решались относительно серьезные вопросы. Кроме того, в СНГ созданы отдельные региональные организации, в которых активно участвует Таджикистан;

- в период 2001-2015 гг. международные организации активно участвовали в оказании международной помощи. В рамках международной помощи Таджикистан сотрудничает как со странами-донорами (двусторонние доноры), так и с влиятельными международными организациями (многосторонние доноры). Необходимость устойчивого развития Республики Таджикистан требует более активного привлечения в страну средств международной помощи, а значит, более целевого использования сотрудничества с донорами;

- в третий период становление сотрудничества Таджикистана с международными организациями происходит преимущественно по продвижению международных инициатив, укреплению региональной системы безопасности; участию в региональных интеграционных процессах; подчеркивается поддержка международных организаций в решении внутренних (социально-экономических, экологических) и региональных (водно-энергетических) проблем.

В третьем параграфе второй главы – **«Вопросы и перспективы сотрудничества Республики Таджикистан с международными организациями»** - анализируются и оцениваются текущие вопросы и перспективы сотрудничества Таджикистана с международными политическими организациями. Членство в международных организациях позволило Таджикистану активно участвовать в деятельности этих организаций, сформировать собственную внутреннюю и внешнюю политику, выразить отношение к решению актуальных глобальных вопросов современного мира. Таким образом, исходя из принципа политики «открытых дверей», Таджикистан активно участвует в решении различных проблем: это борьба с международной преступностью и терроризмом, незаконным оборотом наркотиков, демографические и экологические вопросы. И, исходя из этого принципа, страна реализует сотрудничество со многими странами региона и мира и ежегодно расширяет его, в основном в составе международных и региональных организаций.

Участие Таджикистана в деятельности международных организаций соответствует политическим и экономическим интересам страны, в связи с чем возникает необходимость в поддержке и расширении сотрудничества в различных организациях в будущем. Благодаря участию страны в деятельности международных организаций, осуществляется реализация ряда важных задач: формирование нового качества управления экономикой, налаживание общественных отношений, создание необходимых условий для расширения международного сотрудничества путем увеличения потока импорта и экспорта товаров, расширения научно-технического и производственно-технического сотрудничества, совершенствования финансово-кредитной политики, налогообложения и бюджетирования.

Республика Таджикистан признает социальную и политическую значимость сотрудничества с различными международными организациями и в дальнейшем выступает за установление взаимовыгодных отношений, основанных на учете национальных интересов. Отношения между Таджикистаном и международными организациями осуществлялось в каждый период в зависимости от существующих условий и вопросов, требующих решения. Если в одно время считалось важным установить мир или сохранить его, то в другой период важным было послевоенное восстановление. Или после восстановления мира и стабильности более важными стали социальное развитие и политические реформы. Поэтому текущее состояние сотрудничества также зависит от существующих вопросов. Безусловно, Таджикистан в любом случае определяет форму сотрудничества с международными организациями в зависимости от

существующих экономических, социальных, политических, геополитических условий, исходящих из национальных интересов страны.

В любом случае в сегодняшних условиях через сотрудничество с различными международными организациями Таджикистан может обеспечить баланс своих отношений с различными государствами и регионами мира. Одним из важных аспектов деятельности международных организаций в социально-экономическом развитии Таджикистана является реализация различных проектов по расширению его прав и возможностей. Если в первые годы независимости международные организации в основном занимались оказанием гуманитарной помощи, то в сегодняшних условиях они в большей степени ориентированы на проекты по расширению прав и возможностей, посредством которых поддерживают малый и средний бизнес представителей уязвимых слоев общества.

Во внешней политике Таджикистана в сотрудничестве с международными организациями приоритетным направлением является обеспечение безопасности, борьба с преступностью и терроризмом. В связи с этим у Таджикистана налажено взаимовыгодное сотрудничество с Организацией Договора о коллективной безопасности и с Шанхайской организацией сотрудничества. Республика Таджикистан участвует во всех сферах деятельности Шанхайской организации сотрудничества. В экономике Таджикистана ШОС играет важную роль по развитию совместных предприятий. Также для Таджикистана важны охрана и безопасность, поскольку он имеет протяженную границу с Афганистаном, который является источником угроз и опасности для региона. Таджикистан заинтересован в развитии военного сотрудничества со странами СНГ, так как это может укрепить обороноспособность страны.

Таджикистан придает приоритетное значение своей деятельности в Организации Договора о коллективной безопасности, так как сотрудничество в этой сфере отвечает национальным интересам Таджикистана. Работая в этой организации, Таджикистан получил возможность бороться с международным терроризмом, экстремизмом, незаконным оборотом наркотиков. Во внешней политике Таджикистан заинтересован в том, чтобы Организация Договора о коллективной безопасности стала важным механизмом в политической практике по обеспечению безопасности Центрально-Азиатского региона и всего мира.

Анализ указывает на ряд преимуществ участия Республики Таджикистан в деятельности международных организаций. Во-первых, как малое государство, Таджикистан должен действовать в

рамках определенных основ или механизмов для реализации национальных и региональных интересов. Во-вторых, современные угрозы и опасности требуют военно-политического сотрудничества с государствами региона, а современный механизм распределения производства и трудовых ресурсов предполагает участие в региональных организациях интеграционного типа. В-третьих, участие в международных организациях позволяет привлекать дополнительные ресурсы для достижения целей и задач во внутренней и внешней политике. В-четвертых, участие в международных организациях способствует продвижению международных интересов Таджикистана, в том числе по реализации региональных и глобальных инициатив, востребованных и внутри страны.

В **заключении** подведены итоги полученных результатов, представлены рекомендации и предложения автора.

ВЫВОДЫ

I. Основные научные результаты диссертации

В результате изучения и научного анализа основных направлений политического сотрудничества Республики Таджикистан с международными политическими организациями считаем необходимым представить следующие выводы и рекомендации:

1. Международные межправительственные организации считаются в современном мироустройстве и механизме реализации внешнеполитических задач государства вторым активным субъектом после государства. Существенная разница между международными организациями и государством не создает препятствий для обретения статуса международного юридического лица и осуществления полномочий. Ввиду отсутствия территории, населения, правительства и независимости, международные организации успешно выполняют свои задачи за счет их внутренней структуры и способствуют правильному функционированию всего механизма реализации внешнеполитических задач [3-А].

2. В связи с тем, что правовой статус международной организации выходит за рамки национальной правовой системы государства, независимость организации обеспечивается только благодаря международно-правовой системе и на основе международного права [2-А].

3. Основные задачи международных организаций нельзя делить на внутренние и внешние. Кроме того, среди рассмотренных задач только две задачи – срочная и информативная задача – могут быть выполнены всеми международными организациями без ограничений. Задачи по разработке стандартов и по контролю не имеют единого подхода и практики их реализации международными организациями [1-А].

4. Классификация международных организаций в современных условиях носит условный характер и осуществляется на основе использования различных показателей. По различным показателям, используемым в классификации международных организаций, одна организация входит в несколько типов. Конечно, классификация международных организаций позволяет по отдельности определять характеристики и направления деятельности международных организаций [4-А].

5. Таджикистан начал собственный путь к независимости и пытался найти свое место в мировом сообществе. В этом большое значение приобрело налаживание связей и сотрудничества с разными странами, прежде всего с соседними. Во взаимоотношениях между Таджикистаном и другими странами соблюдаются принципы уважения независимости и территориальной целостности, равноправия и учета взаимных интересов. В связи с этим перед Таджикистаном как небольшой страной в основном стоят две проблемы. Во-первых, это укрепление политической независимости, для чего необходима независимая внешняя политика. По этой причине Таджикистан после обретения независимости уделял особое внимание формированию и развитию самостоятельной внешней политики. Во-вторых, поддержание стабильности и региональной безопасности рассматривается как главное условие дальнейшего развития государства. Внешнеполитическая деятельность Таджикистана осуществляется с учетом этих двух вопросов [1-А].

6. Республика Таджикистан поддерживает активное и полезное сотрудничество с международными организациями и участвует в решении различных международных и региональных вопросов. Сотрудничество Таджикистана налажено в таких международных и региональных организациях, как ООН, Евросоюз, ОДКБ, ШОС Всемирный банк, МВФ. Через сотрудничество с международными и региональными организациями решаются вопросы по обеспечению национальной, региональной и международной безопасности, созданию условий для экономического и социального развития страны, расширения культурных связей. Республика Таджикистан старается защищать собственные национально-государственные интересы с помощью международных и региональных организаций [1-А].

7. После обретения независимости Таджикистан как независимое государство обрел свободу выбора, прошел нелегкий путь в поисках национального самоопределения и доминирующих направлений внешней политики. Система выбора направлений внешнеэкономической деятельности определяется исходя из геополитических, экономических, национальных и ценностных

интересов. Но Таджикистану как малому государству необходимо быть в центре геополитического противостояния ведущих участников мировой политики, всегда занимая позицию равновесия. Выбор направлений внешнеэкономической деятельности Таджикистана основан на поиске не только надежного партнера и верного союзника, но и защитника и сторонника. Внешняя стратегия малых государств не может быть самостоятельной, поскольку поддержка могущественных участников служит гарантией для сохранения суверенитета, территориальной целостности, безопасности и экономического развития. Следует помнить, что Таджикистан как малая страна не может выбрать путь неприсоединения или нейтралитета. По этой причине одно из направлений внешнеэкономической деятельности Таджикистана – сотрудничество и участие в международных организациях – оценивается как важное [4-А].

8. На разных этапах сотрудничество Таджикистана с международными организациями носило в основном финансовый характер. Большинство международных организаций предложили Таджикистану определенную сумму финансовых средств в виде помощи и долгосрочных кредитов. Безусловно, помогая или предлагая льготные и долгосрочные кредиты, международные финансовые организации ставят перед Таджикистаном определенные условия, так как финансовая помощь будет оказана только в случае их выполнения. Итак, в такой ситуации можно констатировать, что при сотрудничестве с международными финансовыми организациями в той или иной степени ущемляются национальные и государственные интересы нашей страны [1-А].

II. Рекомендации по практическому использованию результатов исследования:

1. Роль и место малых государств в мировой политике незначительны. Основная задача малых государств – приспособиться к современной глобализации и воспользоваться этим процессом. Глобализация в современной мировой системе в какой-то мере сделала малые страны пассивными пользователями рынка сбыта могущественных стран и источников их сырья. Поэтому в нынешних условиях мирового развития от Таджикистана требуется проводить взвешенную внешнюю политику и уделять должное внимание укреплению государственной независимости и обеспечению самодостаточности. Только укрепляя экономику и повышая самодостаточность, республика сможет защитить себя от негативных последствий глобализации.

2. Международные организации дают отдельным государствам рекомендации для реализации, и государство может реализовывать

такие рекомендации. Однако наблюдения показывают, что ряд международных организаций жестко требует выполнения собственных рекомендаций ради получения финансовой помощи. Безусловно, во взаимоотношениях государства и международных организаций бывает немало ситуаций, негативно влияющих на эффективность его внутренней и внешней политики. По этой причине Таджикистану необходимо при сотрудничестве с международными организациями на постоянной основе опираться на защиту национальных и государственных интересов, проявлять осторожность при выполнении рекомендаций.

3. Независимость государства на международной арене неразрывно связана с его обязанностью уважать независимость других государств. Эти признаки, несомненно, классифицируют внешний аспект самостоятельности. Однако такие процессы, как глобализация и глобальная интеграция, неизбежно выносят реформы, касающиеся государственной независимости, на международную арену. Не только самостоятельность в международных отношениях, но и наличие высокого статуса на своей территории, характерное для суверенных государств, в большинстве своем ограничивается международными правами. Поэтому в условиях глобализации и активизации деятельности международных организаций, следует считать одной из первостепенных задач Республики Таджикистан защиту и укрепление государственной независимости.

ПУБЛИКАЦИЯ ОСНОВНЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ИССЛЕДОВАНИЯ

1. Научные статьи в рецензируемых журналах, рекомендованных Высшей аттестационной комиссией при Президенте Республики Таджикистан:

[1–А]. Рустамзода З.Р. Нақши васоити ахбори оммаи давлатҳои Аврупо дар ташаккули имичи Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / М.А. Акмалова, З.Р.Рустамзода // Ахбори ДДХБСТ. баҳши илмҳои сиёсатшиносӣ. – Хучанд, 2020. – №2 (84). – С. 168-175.

[2–А]. Рустамзода З.Р. Созмонҳои байналхалқӣ ва истиклолияти давлатӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ [Матн] / З.Р.Рустамзода // Ахбори ДДХБСТ. Баҳши илмҳои сиёсатшиносӣ. – Хучанд, 2020. – №4 (85). – С. 122-128.

[3–А]. Рустамзода З.Р. Давраҳои асосии ташаккул ва инкишофи созмонҳои байналхалқӣ [Матн] / З.Р.Рустамзода // Паёми ДМТ. – Душанбе, 2021. - №6. – С. 53-59.

[4–А]. Рустамзода З.Р. Баъзе масъалаҳои рушди соҳаҳои иҷтимоӣ - сиёсӣ дар ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ. [Матн] / З.Р.Рустамзода // Ахбори ДДХБСТ. Баҳши илмҳои сиёсатшиносӣ. – Хучанд, 2022. – №2 (85). – С. 154-159.

II. Статъи и тезиси в сборниках материалов конференций

[5–А]. Rustamzoda Z.R. International organizations and state independence in conditions of globalization [Text] / З.Р.Рустамзода // Сборник научных статей по итогам работы Международного научного форума “Наука и инновации – современные концепции”. – Москва: Инфинити, 2021. – С. 124-131.

[6–А]. Рустамзода З.Р. Асосҳои назариявии таҳқиқи созмонҳои байналхалқӣ [Матн] / З.Р.Рустамзода // Маводи конференсияи илмӣ - амалии олимону профессорон ва муҳаққиқони ҷавон тахти унвони «Илм ва инноватсия дар низоми татбиқи ҳадафҳои Стратегияи миллӣ» бахшида ба 30-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Рӯзи илми тоҷик. – Хучанд, 21-24 апрели соли 2021, ДДҲБСТ. – С.250-255.

[7–А]. Рустамзода З.Р. Давраҳои асосии ташаккул ва рушди созмонҳои байналхалқӣ [Матн] / З.Р.Рустамзода // Маводи конференсияи илмӣ – амалӣ тахти унвони “Нақши СҲШ дар иқтисодиёти байналмилалӣ: 20 соли ҳамкориҳои судманд ва дурнамо” бахшида ба 20 – солагии таъсисёбии СҲШ. – Хучанд, 2021. – С.224-232.

[8–А]. Рустамзода З.Р. Мафҳум ва принципҳои асосии амнияти иттилоотии кишварҳои узви Созмони ҳамкориҳои Шанхай [Матн] / З.Р.Рустамзода // Маводи конференсияи илмӣ – амалӣ тахти унвони «Иқтисодиёти рақамӣ: ҳолат ва дурнамо» бахшида ба 30-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 20-солагии Созмони ҳамкориҳои Шанхай. 27.10.2021, ДДҲБСТ. – С.365-370.

[9–А]. Рустамзода З.Р. Масъалаҳои рушди соҳаҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ дар ҳамкориҳои Тоҷикистон бо созмонҳои байналхалқӣ [Матн] / З.Р.Рустамзода // Маводи конференсияи илмӣ – амалии профессорон, омӯзгорон ва муҳаққиқони ҷавони ДДҲБСТ бахшида ба эълон гаштани солҳои 2022-2026 “Солҳои рушди саноат” ва Рӯзи илми тоҷик. Бахши сиёсатшиносӣ, ДДҲБСТ. – Хучанд, 2022. – С. 220-225.

АННОТАТСИЯ

ба автореферати диссертатсияи Рустамзода Завқиддин Рустам дар мавзӯи «Самтҳои асосии ҳамкорихои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.04 – Проблемаҳои сиёсии муносибатҳои байналмилалӣ, инкишофи глобалӣ ва минтақавӣ

Калимаҳои калидӣ: созмонҳои байналхалқӣ, сиёсати хоричӣ, истиқлолияти сиёсӣ, низоми сиёсии олам, муносибатҳои байналхалқӣ, ҳамкорихои сиёсӣ, сиёсати дохилӣ, ҳамгирии сиёсӣ, мочарои сиёсӣ.

Мақсади асосии таҳқиқоти диссертатсиониро омӯзиш, таҳлил ва натиҷагирии ташаккул ва инкишофи ҳамкориҳои сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ ташкил медиҳад.

Ба сифати асосҳои методологӣ дар раванди таҳқиқот методҳои таҳлили сиёсӣ, методҳои системавӣ ва таърихӣ истифода шудааст. Дар раванди омӯзиши масъала, муаллиф ба як қатор таҳқиқоти назариявӣ муҳаққиқони соҳаи муносибатҳои байналхалқӣ таъя намудааст. Инчунин, дар таҳқиқоти диссертатсионӣ аз натиҷаи коркардҳои назариявӣ муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ, аз он ҷумла таҳқиқоти навтарин пешниҳод ва ҷамъбаст карда шудаанд, ки дар асоси онҳо, муаллиф ҷамъбасти назарияҳо, хулосаҳои нав, тавсияҳои амалиро пешниҳод намудааст.

Навгониҳои илмӣ дар таҳқиқот аз мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот бармеоянд. Мақом ва нақши Ҷумҳурии Тоҷикистон дар низоми сиёсии олам мавриди омӯзиш қарор дода шуда, дар ин самт монеаҳо ва масъалаҳои ҷойдошта ошкор карда шудаанд. Ҷанбаҳои назариявӣ ташаккул ва инкишофи низоми ҳамкориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ мавриди баррасӣ қарор дода шуда, баҳогузорӣ гардидаанд. Ҳамкориҳои давлат бо созмонҳои байналхалқӣ ва дар ин замина вазъияту дурнамои истиклолияти давлатӣ дар марҳилаи ҷаҳонишавӣ таҳлил карда шуда, ин ҳолат мавриди баҳогузорию объективӣ қарор гирифтааст. Бо омӯзиш ва таҳлили вазъии имрӯзаи сиёсати хориҷии Тоҷикистон дар самти ҳамкориҳо бо созмонҳои байналхалқӣ таъя намуда, инчунин вазъияти иҷтимоиву сиёсии Тоҷикистонро ба инобат гирифта, дурнамои ҳамкориҳои кишвар бо созмонҳои сиёсии байналхалқӣ ошкор карда шудаанд.

Ҷамъбасти назарияҳо ва тавсияҳои муаллифро метавон бо мақсадҳои таълимӣ ва фаъолияти мақомоту идораҳои давлатӣ, ки сиёсати хориҷиро амалӣ менамоянд, мавриди истифода қарор дод. Таҳқиқоти диссертатсионии мазкур инчунин барои дарки ҳамҷонибиҳои роҳҳо ва доираҳои ҳамкориҳо бо созмонҳои байналхалқӣ дар шароити нави ҷаҳонӣ, бо назардошти мафиатҳои миллий ва давлатӣ мусоидат менамояд.

АННОТАЦИЯ

автореферата диссертации Рустамзода Завкиддина Рустама на тему «Основные направления сотрудничества Республики Таджикистан с международными политическими организациями» на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.04 – Политические проблемы международных отношений, глобального и регионального развития

Ключевые слова: международные организации, внешняя политика, политическая независимость, мировая политическая система,

международные отношения, политическое сотрудничество, внутренняя политика, политическая интеграция, политический конфликт.

Основной целью диссертационного исследования являются изучение, анализ и оценка становления и развития политического сотрудничества Республики Таджикистан с международными политическими организациями. В качестве методологической базы в исследовательском процессе использовались методы политического анализа, системный и исторический методы. В процессе изучения проблемы автор опирался на ряд теоретических трудов исследователей в области международных отношений. Также в диссертационной работе были представлены и обобщены результаты теоретических исследований отечественных и зарубежных политологов, в том числе новейшие исследования, на основании которых представлено обобщение теорий, сделаны новые выводы и подготовлены практические рекомендации. Научные инновации в исследованиях исходят из целей и задач анализа. Изучены место и роль Республики Таджикистан в политической системе мира, выявлены существующие препятствия и проблемы. Рассмотрены и оценены теоретические аспекты формирования и развития системы сотрудничества Республики Таджикистан с международными политическими организациями. Проанализированы и объективно оценены состояние и перспективы государственной независимости на этапе глобализации. На основе анализа современного состояния внешней политики Таджикистана во взаимодействии с международными организациями, а также с учетом общественно-политического положения Таджикистана определены перспективы сотрудничества страны с международными политическими организациями. Краткое изложение теорий и рекомендаций может быть использовано в образовательных целях и в деятельности государственных органов и ведомств, осуществляющих внешнеполитическую деятельность. Диссертационное исследование также может способствовать всестороннему пониманию путей и масштабов сотрудничества с международными организациями в новых глобальных условиях с учетом национальных и государственных интересов.

ANNOTATION

on the abstract of the dissertation of Rustamzoda Zavqiddin Rustam on the topic “The main directions of cooperation of the Republic of Tajikistan with international political organizations” for the degree of candidate of political sciences in the specialty 23.00.04 – political problems of international relations, global and regional development

Keywords: international organizations, foreign policy, political independence, world political system, international relations, political cooperation, domestic policy, political integration, political conflict.

The main purpose of the dissertation research is to study, analyze and evaluate the formation and development of political cooperation of the Republic of Tajikistan with international political organizations.

As a methodological basis in the research process, the methods of political analysis, systemic and historical methods were used. In the process of studying the issue, the author relied on a number of theoretical studies of researchers in the field of international relations. Also, in the dissertation research, the results of theoretical studies of domestic and foreign researchers were presented and summarized, including the latest research, on the basis of which the author presented a generalization of theories, new conclusions and practical recommendations.

Scientific innovation in research comes from the goals and objectives of the research. The place and role of the Republic of Tajikistan in the political system of the world was studied, the existing obstacles and problems in this direction were identified. Theoretical aspects of the formation and development of the system of cooperation between the Republic of Tajikistan and international political organizations are considered and evaluated. The state and prospects of state independence at the stage of globalization are analyzed and subjected to an objective assessment. Based on the study and analysis of the current state of Tajikistan's foreign policy in the direction of cooperation with international organizations, as well as taking into account the socio-political situation in Tajikistan, the prospects for the country's cooperation with international political organizations are determined.

A summary of theories and recommendations can be used for educational purposes and in the activities of state bodies and departments engaged in foreign policy activities. This dissertation research also contributes to a comprehensive understanding of the ways and scope of cooperation with international organizations in the new global conditions, taking into account national and state interests.